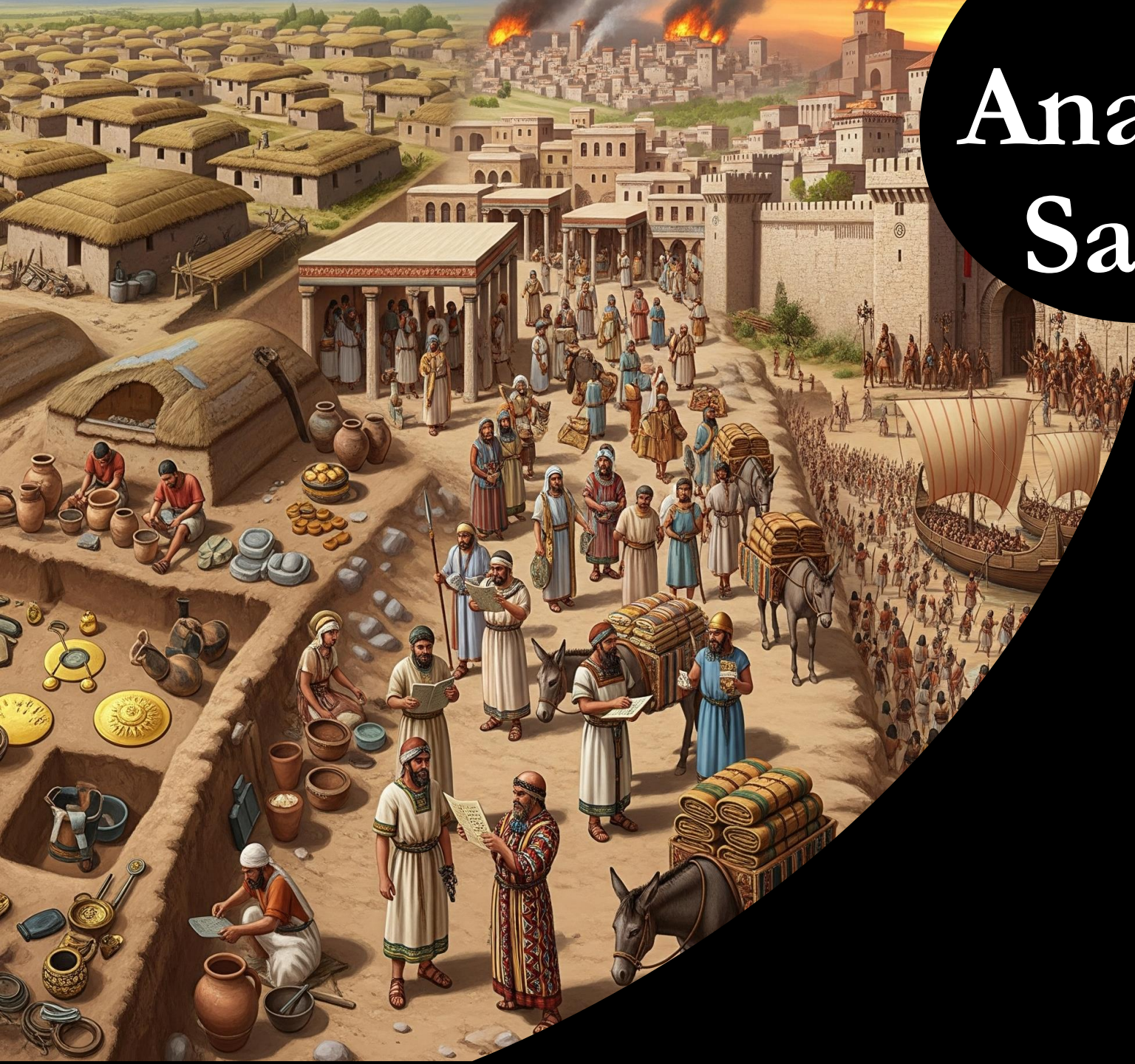

Anadolu Kùltür ve Sanat Tarihi 101

6. Oturum Tunç Çağı

www.arkeoakademi.com

 /arkeo.akademi

 /@arkeoakademi

 coff.ec/yildirimozaan

Kültür Bölgeleri

1. Batı Anadolu & Ege Bölgesi

Deniz ticareti ve gelişmiş kentleşme ile öne çıkan bu bölge, Ege dünyasıyla güçlü bağlar kurmuştur.

Kentleşme (Troia)

Yoğun Deniz Ticareti

Gelişmiş Metal İşçiliği

1. Batı Anadolu ve Ege Bölgesi

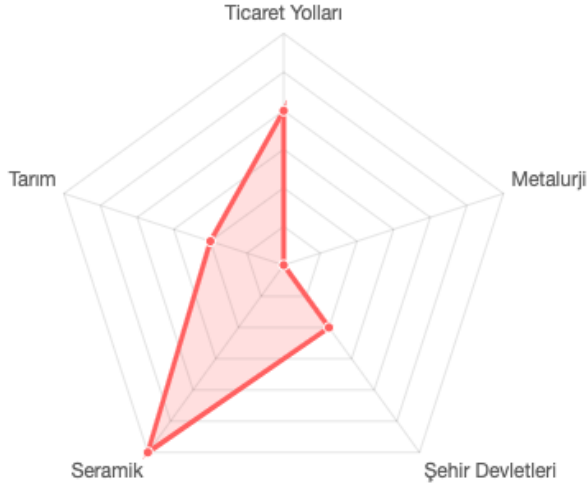
- **Coğrafya:** Ege kıyıları, İç Batı Anadolu, Marmara.
- **Öne Çıkan Yerler:** Troia, Limantepe, Beycesultan.
- **Ana Özellikler:**

- **Kentleşme:** Surlarla çevrili, planlı şehirler (Troia gibi).
- **Yoğun Ticaret:** Ege Adaları ve Yunanistan ile deniz ticareti.
- **Seramik:** Parlak siyah/gri, gaga ağızlı testiler, depaslar.
- **Metal İşçiliği:** Gelişmiş bakır/bronz aletler ve süs eşyaları (Troia Hazinelele).
- **Ekonomi:** Tarım, hayvancılık, balıkçılık.

Kültür Bölgeleri

2. Orta Anadolu Bölgesi

Karasal ticaret yollarının başlangıcı olan bu bölge, kendine özgü seramikleri ve beylik yapılarıyla karakterizedir.

Höyük Yerleşimleri

Kırmızı Astarlı Seramik

Şehir Devletleri Yapısı

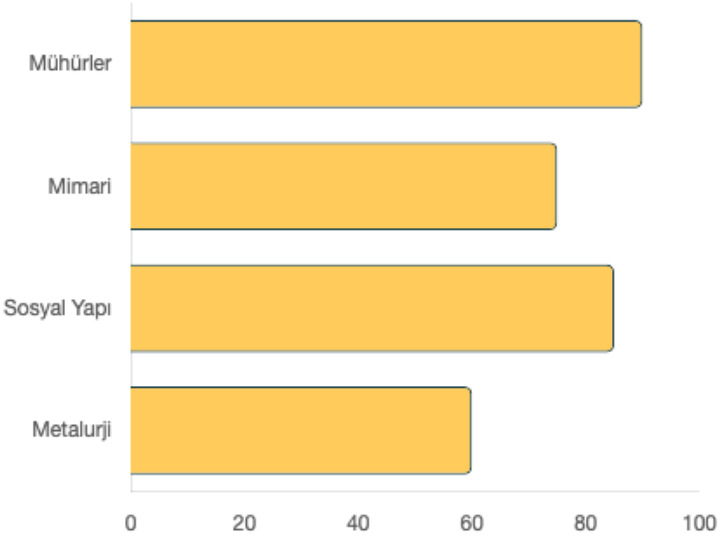
2. Orta Anadolu Bölgesi

- **Coğrafya:** İç Anadolu Platosu.
- **Öne Çıkan Yerler:** Alishar Höyük, Kültepe (Kaniş), Acemhöyük.
- **Ana Özellikler:**
 - **Yerleşimler:** Genellikle höyükler üzerinde kurulmuş merkezler.
 - **Seramik:** El yapımı, kırmızı astarlı, geometrik/hayvan figürlü.
 - **Metal İşçiliği:** Bakır, tunç, değerli metalden aletler ve adak eşyaları.
 - **Ticaret:** Mezopotamya ile karasal ticaret yollarının başlangıcı.
 - **Sosyal Yapı:** Küçük beylikler veya şehir devletleri.

Kültür Bölgeleri

3. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Mezopotamya ile olan güçlü etkileşimi, idari yapısını ve mimarisini derinden şekillendirmiştir.

Mezopotamya Etkisi

Yönetimsel Mühürler

Karmaşık Sosyal Yapı

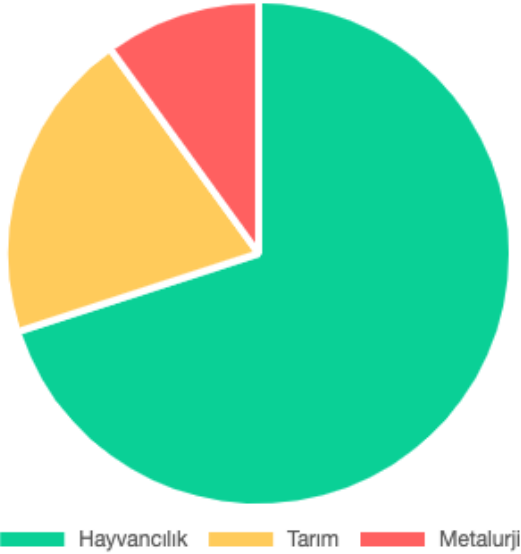
3. Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Mezopotamya Bölgesi

- **Coğrafya:** Fırat-Dicle yukarı çığırıları, Toros etekleri, Suriye sınırı.
- **Öne Çıkan Yerler:** Arslantepe (Malatya), Tepecik, Norşuntepe.
- **Ana Özellikler:**
 - **Mezopotamya Etkisi:** Sümer ve Akad kültürleriyle güçlü etkileşim.
 - **Mimari:** Kerpiç tuğla yapılar, belirgin kamu binaları.
 - **Mühürler:** İdari ve ticari faaliyet göstergesi silindir/damga mühürler.
 - **Metal İşçiliği:** Erken dönemden itibaren gelişmiş metalürji (arsenikli bakır).
 - **Sosyal Yapı:** Karmaşık sosyal ve idari yapılar (Arslantepe).

Kültür Bölgeleri

4. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi

Karaz (Kura-Aras) kültürü ile bilinen bu bölgede, hayvancılığa dayalı bir yaşam tarzı hakimdir.

 Hayvancılık ve Yaylacılık

 Parlak Siyah Seramikler

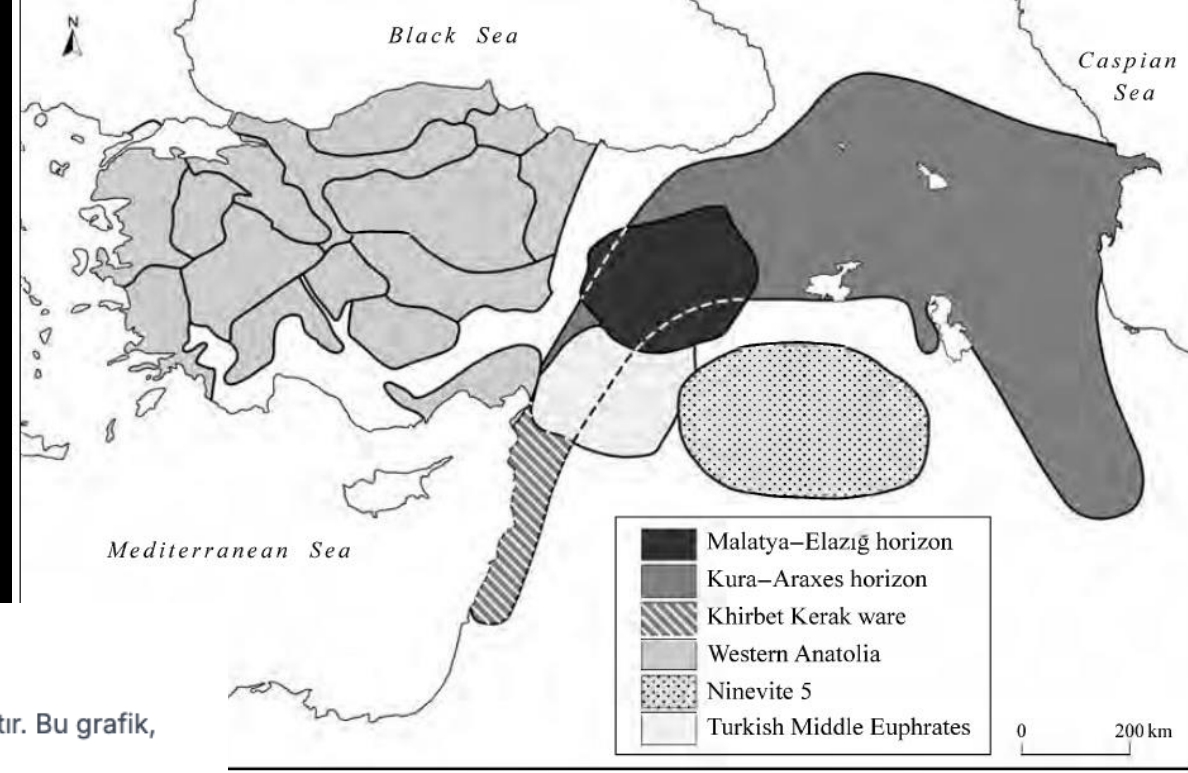
 Yuvarlak Planlı Evler

4. Kuzeydoğu Anadolu ve Güney Kafkasya Bölgesi

- **Coğrafya:** Erzurum, Kars platoları, Doğu Karadeniz iç kesimleri.
- **Öne Çıkan Kültür:** Karaz (Kura-Aras) Kültürü.
- **Ana Özellikler:**
 - **Seramik:** Parlak siyah/gri, kazıma bezekli, kabartmalı (kuş, spiral motifleri).
 - **Ekonomi:** Hayvancılık (koyun, keçi, sığır) tarımdan daha önemli, yaylacılık.
 - **Mimari:** Yuvarlak planlı ve apsidal (yarım daire) evler.
 - **Metal İşçiliği:** Basit bakır ve tunç aletler/süs eşyaları.

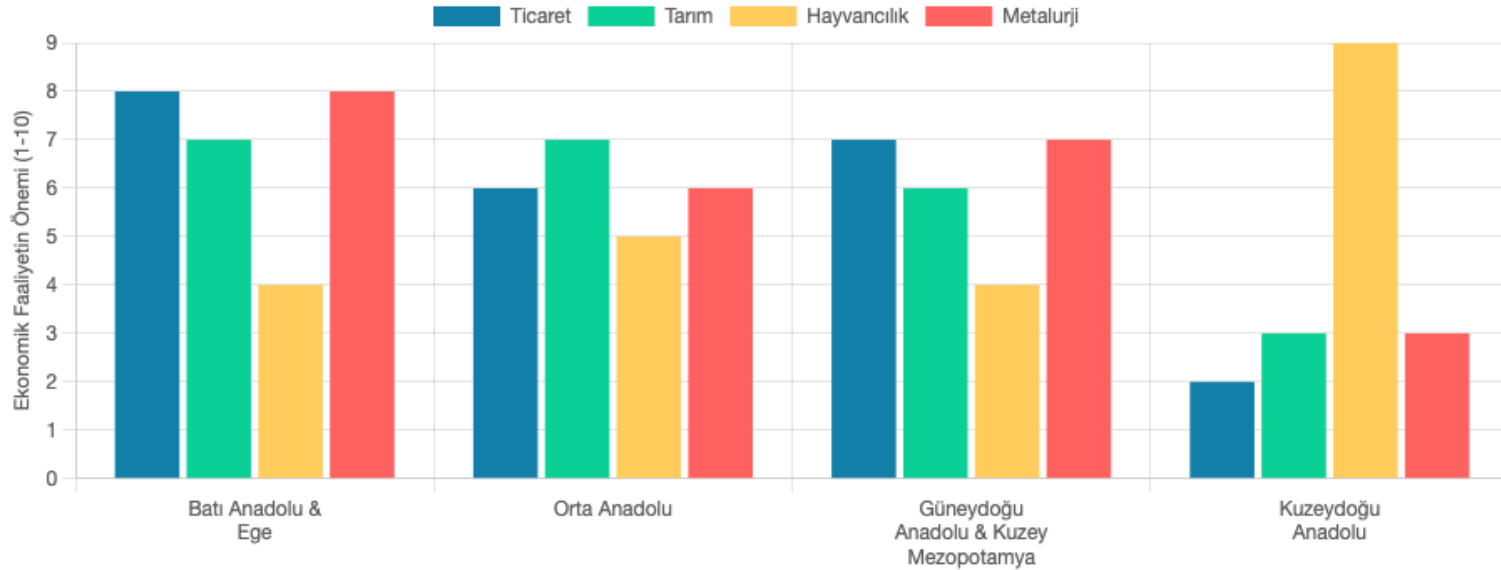
Erken Tunç Çağı

Kültür Bölgeleri

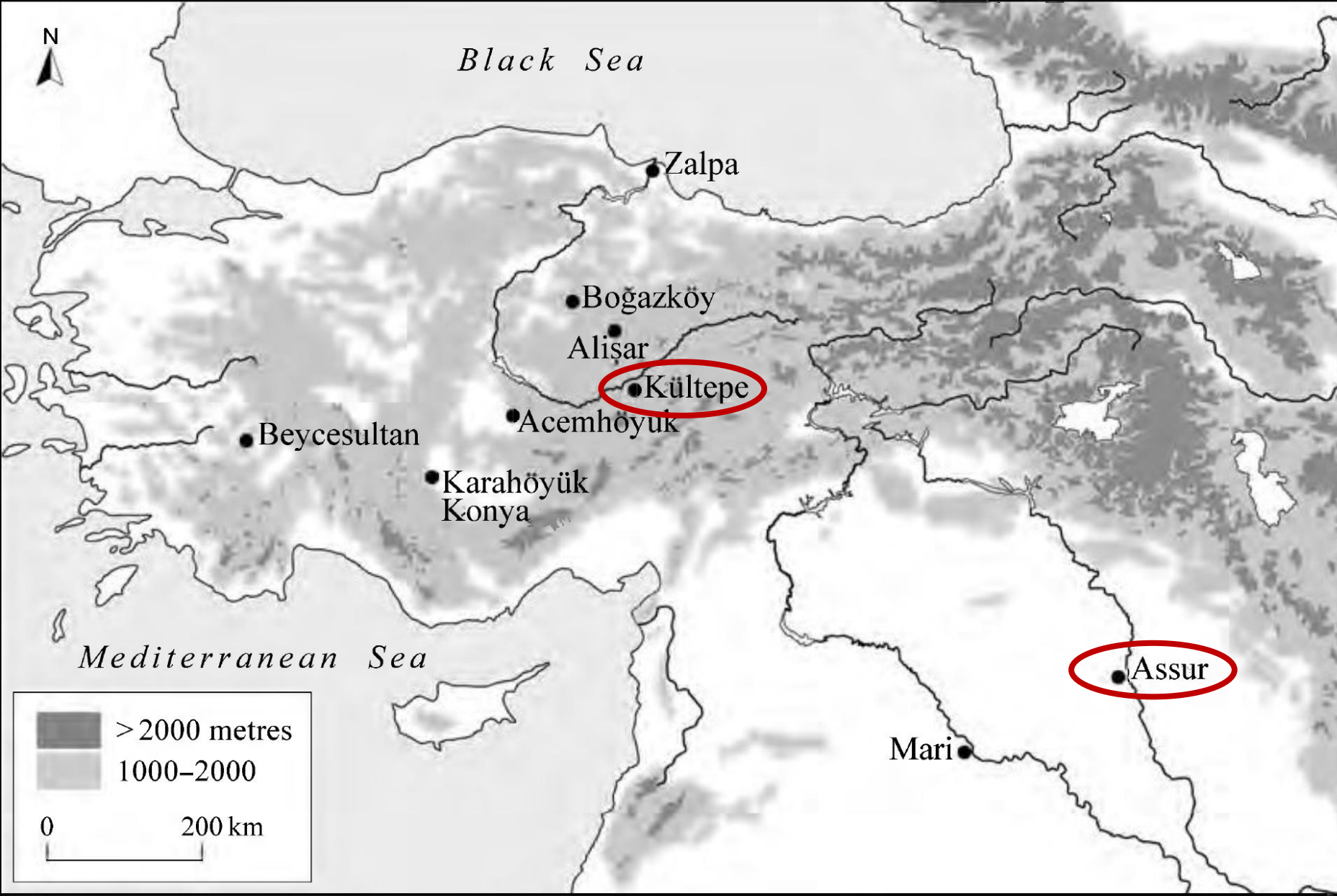

Bölgelerin Ekonomik Odaklarının Karşılaştırması

Her bölge, coğrafi koşullarına ve kültürel ilişkilerine bağlı olarak farklı ekonomik faaliyetlere odaklanmıştır. Bu grafik, bölgelerin temel geçim kaynaklarını karşılaştırmaktadır.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı | MÖ 1945 – MÖ 1750

📍 Kültepe (Kaniş)

- Asur ticaret ağının Anadolu'daki merkezi.
- En büyük "Karum" (ticaret kolonisi) burada yer alıyordu.

📦 Ticaretin Dinamikleri

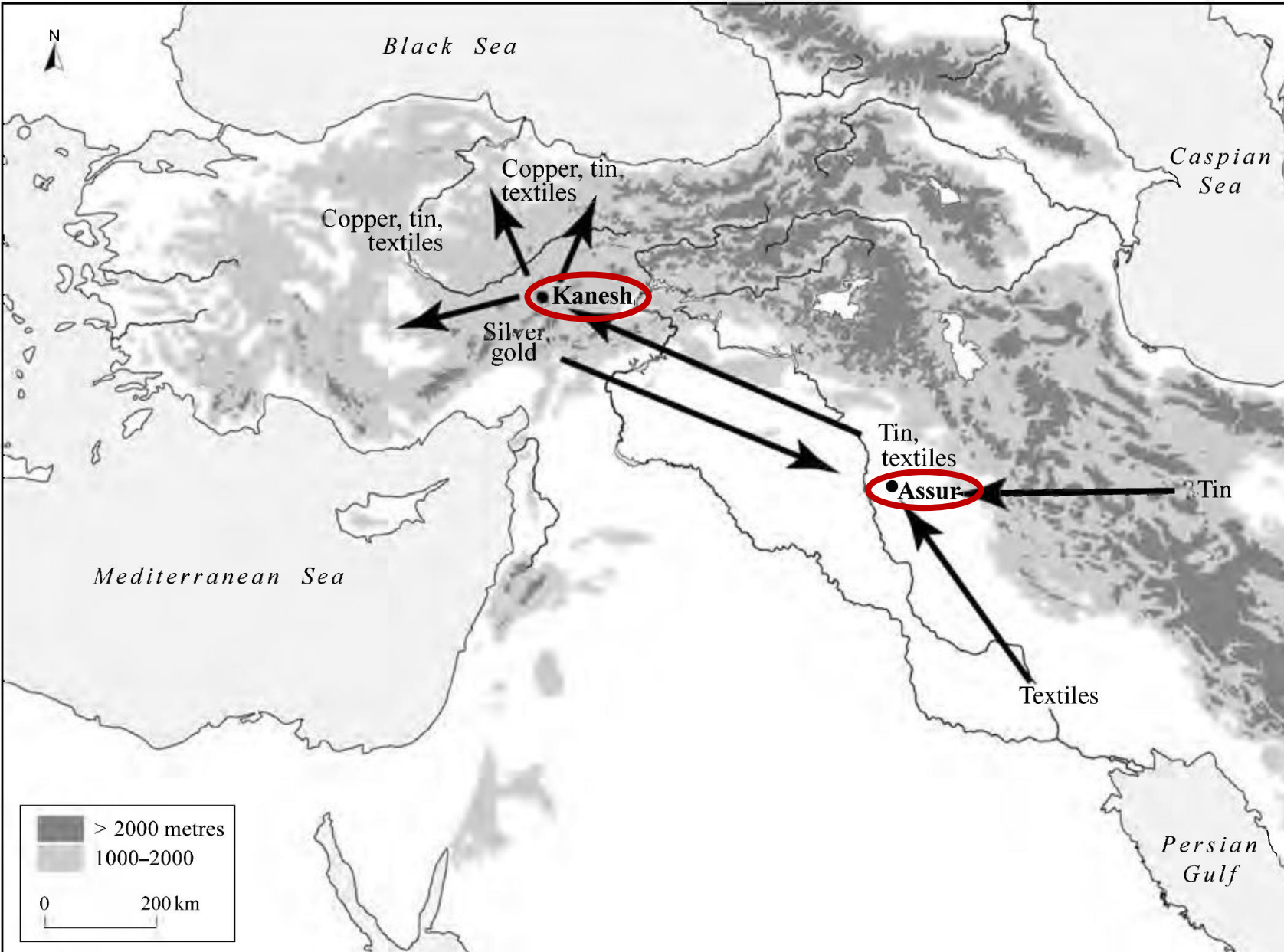
➡ Anadolu'ya Gelenler (İthalat)

- **Kalay:** Bronz üretimi için hayati hammadde.
- **Dokuma Ürünleri (Kumaş):** Çeşitli kalitede tekstil ürünleri.
- *Taşıma:* Genellikle eşek/katır kervanlarıyla, yaklaşık 10 haftalık yolculuk.

➡ Anadolu'dan Gidenler (İhracat)

- **Altın, Gümüş, Bakır:** Değerli madenler ve kıymetli taşlar.
- **Zirai Ürünler:** Yün, deri.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı | MÖ 1945 – MÖ 1750

📖 Yazının Anadolu'ya Gelişi

- **Çivi Yazısı:** Asurlu tüccarlar, ticari kayıtlarını tutmak için kil tabletler üzerine Eski Asurca çivi yazısını getirdi.
- **Kültepe Tabletleri:** 25.000'den fazla tablet bulundu!
 - Anadolu'nun en eski yazılı kaynakları.
 - Dönemin siyasi, ekonomik, sosyal, hukuki ve dini yapısı hakkında paha biçilmez bilgiler sunar.
- **Anadolu'da Tarih Çağlarının Başlangıcı!**

🏠 Ticaret Merkezleri

- **Karumlar:**
 - "Liman" veya "rıhtım" anlamına gelir.
 - Büyük pazar yerleri ve Asurlu tüccarların yaşadığı ana yerleşimler. Ör: Kaniş Karumu.
- **Wabartumlar:**
 - Daha küçük ticaret istasyonları.
 - Genellikle Karumlara bağlı çalışırlardı.

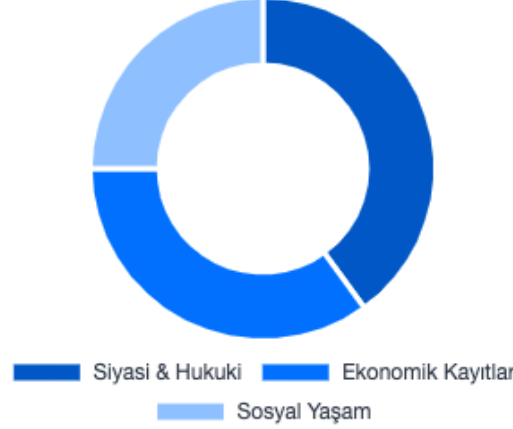
Asur Ticaret Kolonileri Çağı | MÖ 1945 – MÖ 1750

Yazının Anadolu'ya Gelişi

Asurlu tüccarların getirdiği çivi yazısı, Anadolu'da tarih çağlarını başlattı. Bu, bölgenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını anlamamız için paha biçilmez bir kaynak yarattı.

25.500+

Kültepe'de Bulunan Kil Tablet

Siyasi ve Sosyal Yapı

- **Bağımsız Krallıklar:** Anadolu'da Asur egemenliği yoktu; yerel şehir devletleri ve krallıklar vardı.
- **Antlaşmalar:** Asur ile Anadolu krallıkları arasında ticari antlaşmalar mevcuttu.
- **Yönetim:** Şehirler surlarla çevriliydi; saraylar hem yönetim hem de ticaret merkeziydi.
- **Tüccarlar:** Hem Asurlu hem de Anadolu'lu (yerel) tüccarlar ticarete aktı. Kadın tüccarlar da vardı.

- **Hukuk:** Borç senetleri, sözleşmeler ve "Tüccar Dairesi" gibi kredi sağlayan kurumlar vardı.

Mimari ve Kentleşme

- Gelişkin kentler, taş temelli, tek veya iki katlı yapılar.
- Mutfak, kiler gibi bölümler içeren evler.
- Geniş, arabaların geçebileceği sokaklar ve atık su kanalları.

Kültürel Etkileşim

- Yazı dışında, Mezopotamya'ya özgü mühürler, dini inançlar ve sanatsal motifler de Anadolu kültürünü etkiledi.

Ticaret Merkezleri Hiyerarşisi

Ticaret, "Karum" adı verilen büyük pazar yerleri ve onlara bağlı daha küçük "Wabartum" istasyonları üzerinden yürütülüyordu.

Siyasi ve Sosyal Yapı

Anadolu, Asur egemenliğinde değil, ticari antlaşmalarla Asur'a bağlı bağımsız krallıklardan oluşuyordu. Toplum, yerli tüccarlar ve gelişmiş bir hukuk sistemi ile dinamikti.

Mimari ve Kentleşme

Dönemin şehirleri, gelişmiş bir planlama anlayışını yansıtır: taş temelli yapılar, geniş sokaklar ve hatta atık su kanalları bulunuyordu.

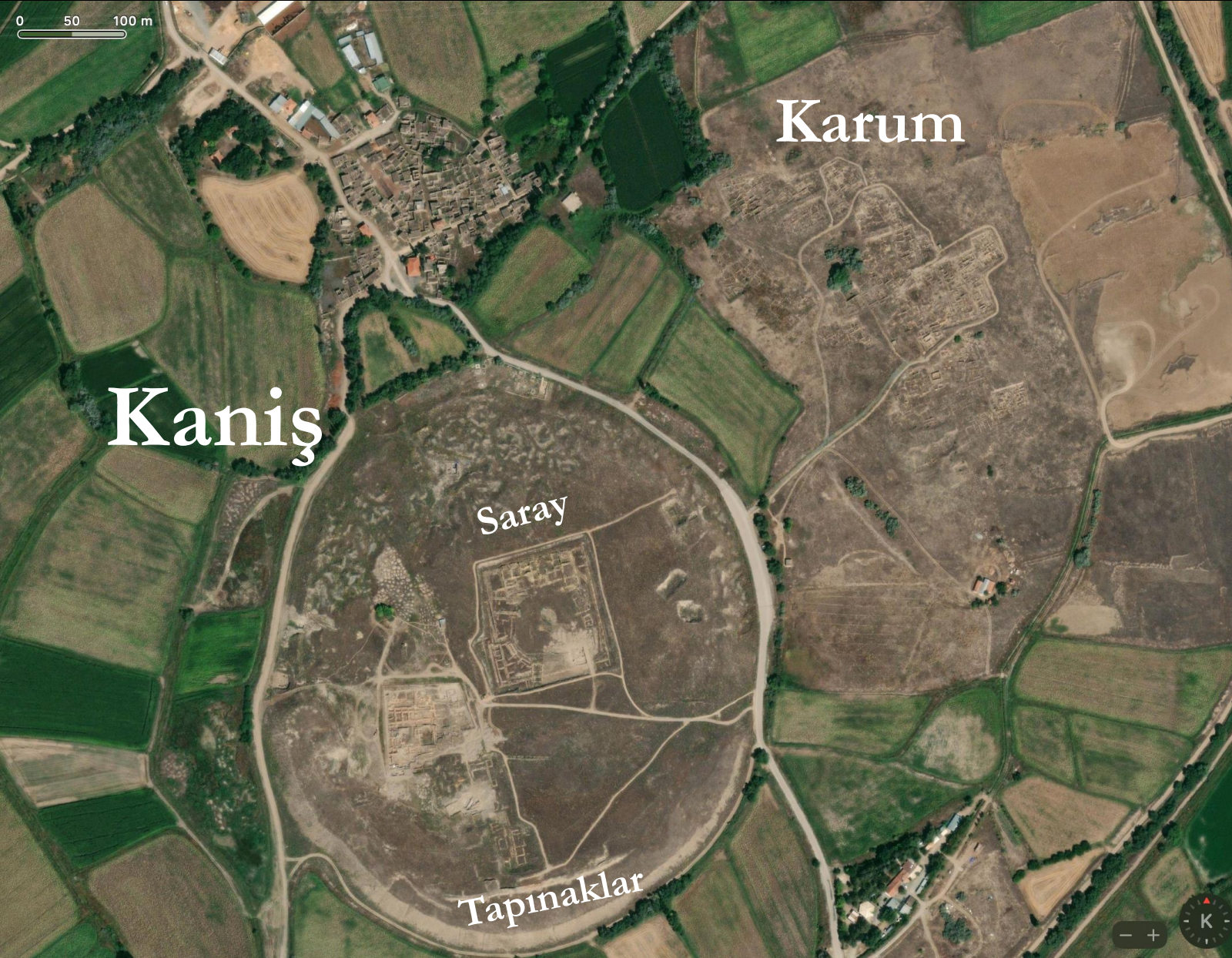

Kültürel Etkileşim

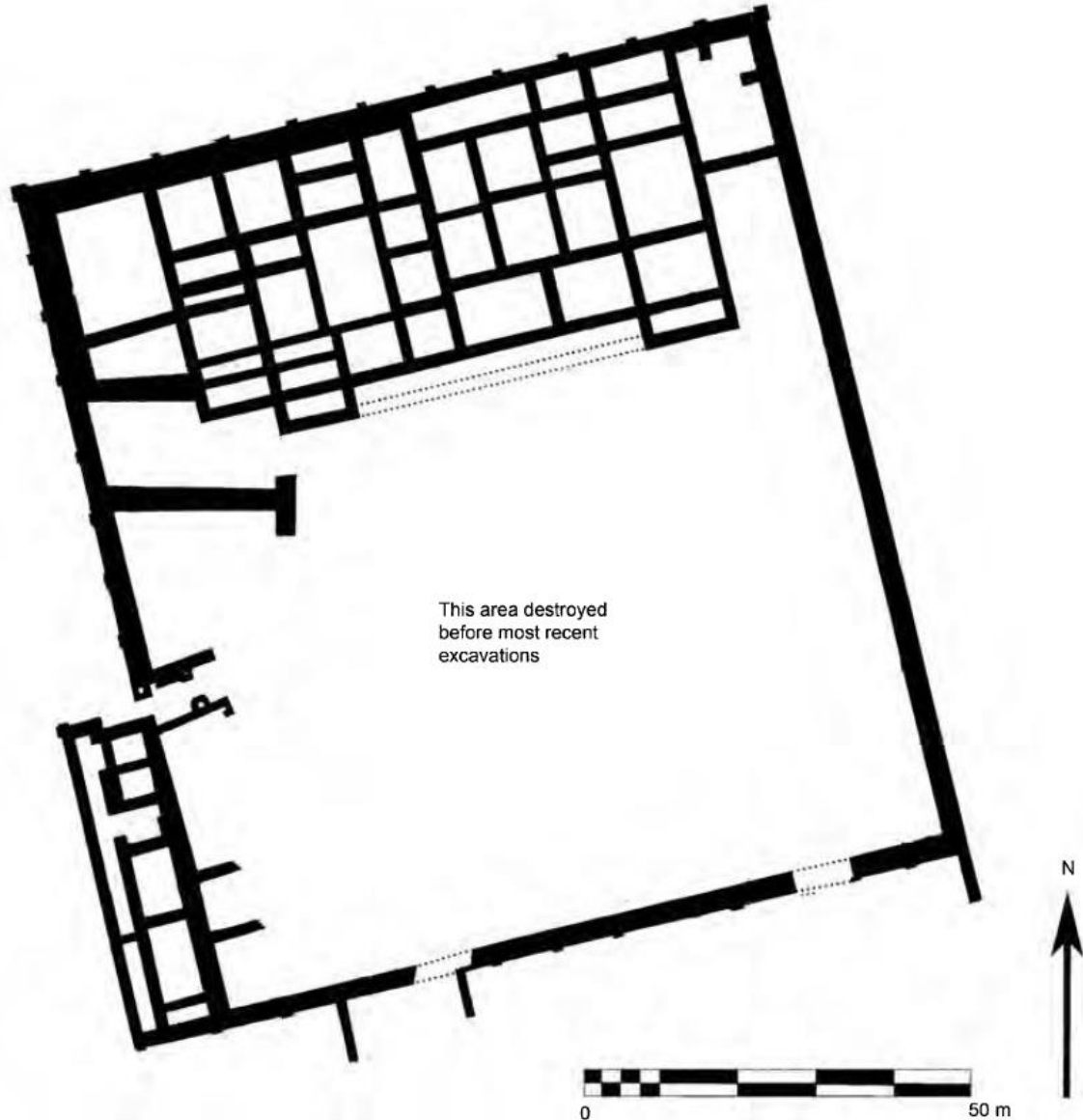
Ticaret, sadece malların değil, aynı zamanda fikirlerin, sanatın ve teknolojinin de taşıyıcısı oldu. Yazı en büyük etkiyi yaratırken, mühürler ve sanatsal motifler de Anadolu'ya yayıldı.

Kültepe – Kaniş / Karum

Kültepe - Waršama Sarayı

Tarihçe:

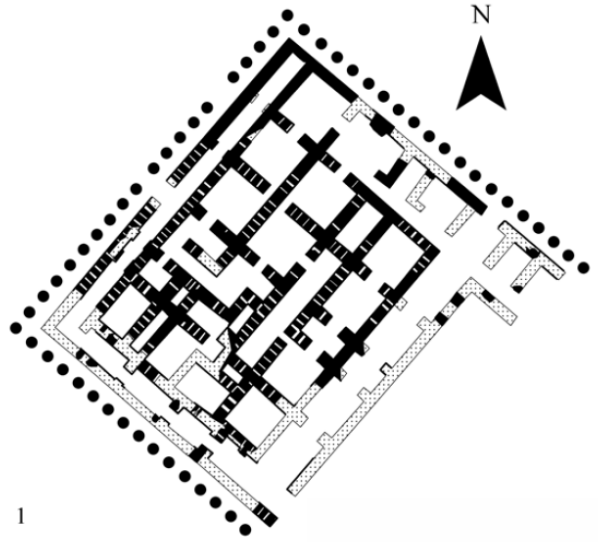
- Sarayın tarihi, ahşap kalıntıları üzerinde yapılan **dendrokronolojik** testlerle MÖ 19. yüzyıla, yani Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlendirilmiştir.
- Kaniş krallarının, höyüğün sitadel (yukarı şehir) kısmındaki 7. katmanda inşa edilmiş bu büyük sarayda oturdukları bilinmektedir.
- Şiddetli bir yangınla tahrip olan bu yapının enkazında bulunan bir mektup, sarayın Kaniş Kralı İnar'ın oğlu **Waršama**'ya ait olduğunu göstermektedir. Bu mektup, Maraş civarına lokalize edilen Mama Kralı Anum-hirbi tarafından Kaniş'e gönderilmiştir.

Mimari Yapı ve Boyutları:

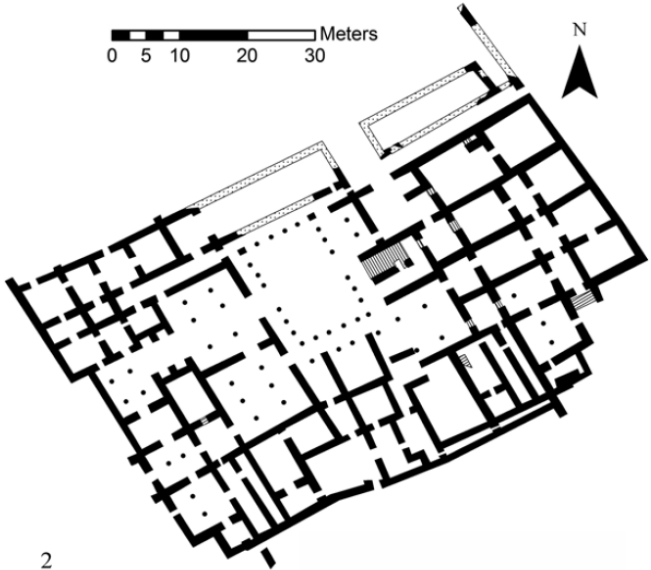
- Waršama Sarayı, yaklaşık **100x100 m'lik (10 dönüm)** bir alanı kaplayarak Anadolu'nun bilinen en büyük yapılarından biri olma özelliğini taşır.
- Temelleri 2 metre kalınlığındadır ve sadece zemin katta 100'e yakın odası olduğu düşünülmektedir. Sarayın iki, hatta üç kata kadar yükseldiği tahmin edilmektedir.
- Yapı malzemesi olarak yerel andezit taşları, kerpiç ve ahşap kullanılmıştır. Ahşabın yoğun kullanımı, yangının şiddetini artırmıştır.
- Sarayın girişinin güneybatıda olduğu ve karşılıklı taş kulelerle kontrol edildiği tespit edilmiştir. Bu kapı planları, **Alişar**'daki benzerleriyle aynı olup, **Boğazköy** kapılarının da prototipidir.
- Sarayın güneyindeki duvarların altında, boyu 2 metreyi geçen bir potern (gizli geçit) bulunması, Anadolu'da bu tür bir yapının ilk örneklerinden biridir.

Figure 6.8 Waršama palace at Kültepe (after T. Özgüç 1999: plan 1)

Kültepe - Warşama Sarayı

0 5 10 20 30 Meters

Fonksiyonu ve Ekonomik Önemi:

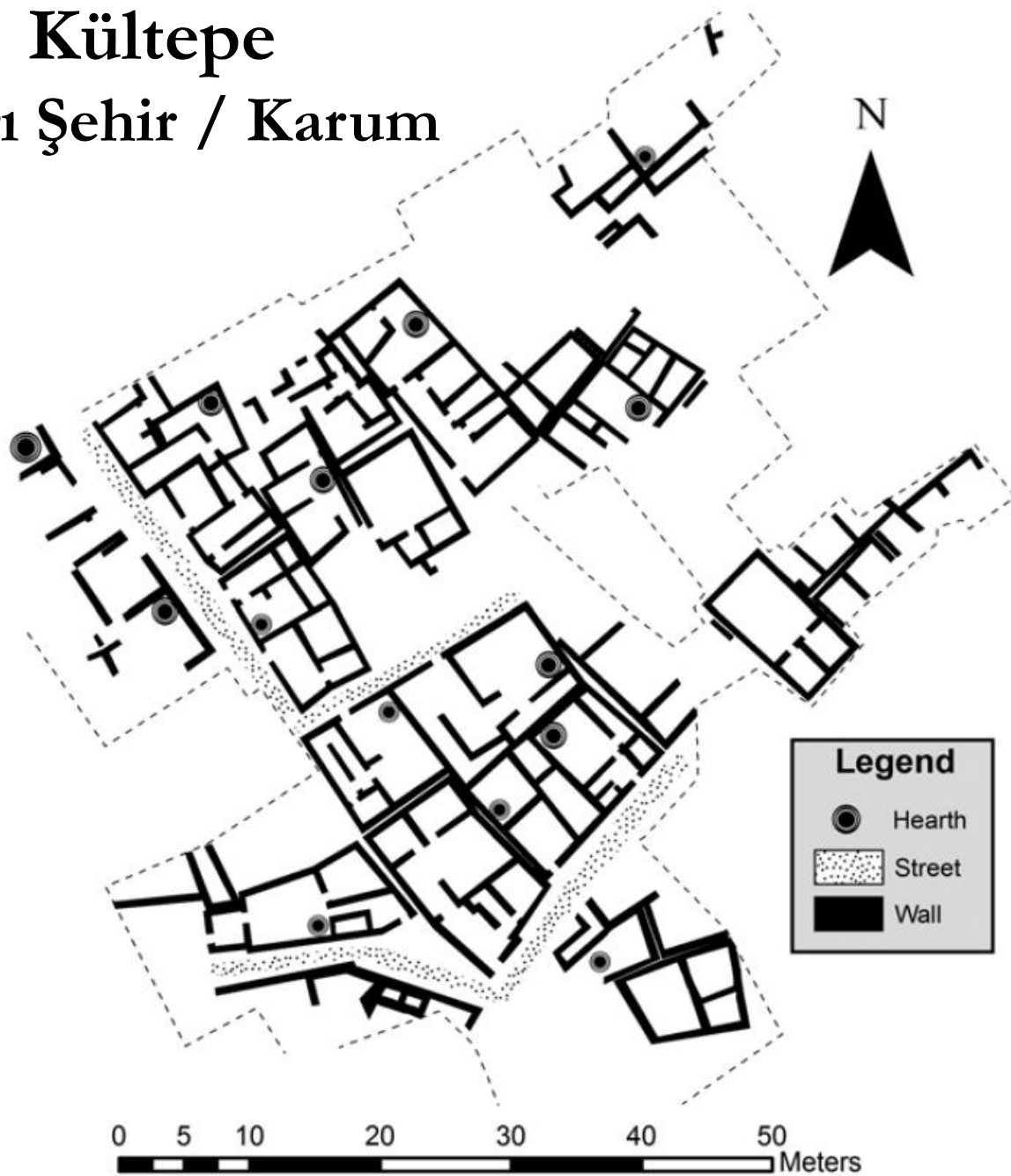
- Warşama Sarayı, sadece bir yönetim merkezi değil, aynı zamanda **ticaretin de kalbiydi**. Büyük odalar depo olarak kullanılmış, içlerinde ocak veya yaşam izleri bulunmamıştır. Bu odaların, uzak diyarlardan gelen tüccarların mallarını kısa süreliğine kiraladığı yerler olduğu düşünülmektedir.
- Kayseri'ye getirilen mallar sarayda muhafaza edildikten sonra vergileri ödenir ve buradan eşek/katır kervanlarıyla Anadolu'nun içlerine (Kütahya, Konya, Eskişehir ve hatta Karadeniz kıyılarına) taşınırdı.
- Bu yönüyle Warşama Sarayı, Anadolu'daki uluslararası ticaret ağlarının kesişme noktasıydı.

Kazılar ve Mevcut Durum:

- Saray, sistemli kazılar başlamadan önce ciddi tahribata uğramış ve üçte ikisi günümüze ulaşamamıştır. Ancak kalan yapılar ve son yıllardaki arkeolojik çalışmalar sayesinde yapı yeniden anlam kazanmaya başlamıştır.

Kültepe

Aşağı Şehir / Karum

Boyutları: Aşağı Şehir'in çapı 2 kilometreyi bulmaktadır. Bazı kesimlerde yerleşim katmanları ova seviyesinden 1.5-2.5 metre yüksekliğe ulaşır.

Savunma: Hem höyük hem de Aşağı Şehir, sağlam surlarla çevriliydi, bu da ticari merkezin güvenliğine verilen önemi gösterir.

Karum II. Kat: MÖ 1920-1840 yılları arasına tarihlenir. Bu kat, arkeolojik ve filolojik açıdan en zengin ve önemli buluntuları içermektedir.

Mimari ve Kentleşme Özellikleri:

- Aşağı Şehir'de, taş döşeli sokaklarla ayrılan büyük mahalleler ve tam planlarıyla ortaya çıkarılmış evler, dükkanlar ve atölyeler bulunmaktadır.
- Evler genellikle taş temeller üzerine kerpiç kullanılarak inşa edilmiş, bazıları iki katlıydı. Evlerin içinde mutfak, kiler ve depo/arşiv odaları gibi bölümler bulunuyordu.
- Gelişmiş bir şehircilik anlayışıyla, sokakların altında atık su kanalları da tespit edilmiştir.
- Tüccarların evlerinin zemin katları genellikle depo olarak kullanılıyor, değerli eşyalarını ve ticari arşivlerini burada saklıyorlardı.

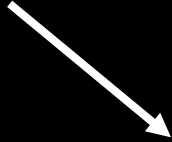
Figure 6.5 Plan of part of a neighborhood in the Karum Kanesh Level II (after T. Özgüç 1986: plan 1)

Kültepe Buluntularından rnekler

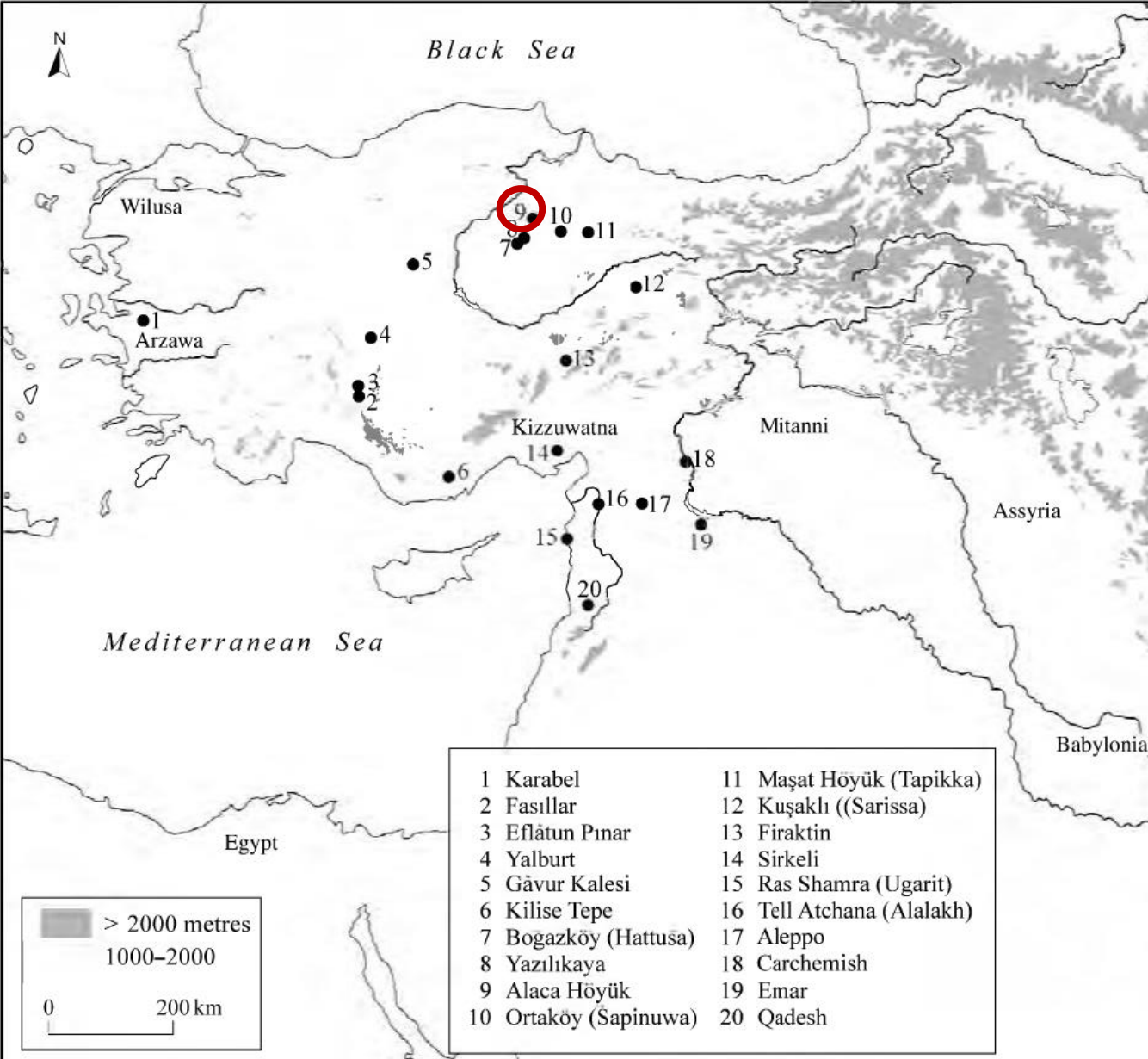
Kültepe Tabakalar

Asur Ticaret Kolonileri
Çağı'nın Sonu

Yukarı Şehir Katı	Aşağı Şehir Katı	Dönem	Önemli Olaylar
18	—	Erken Tunç Çağı I	
17-14	—	Erken Tunç Çağı II	
13-11	—	Erken Tunç Çağı III MÖ 2500-2100	Kaniş; ilk olarak Ga-ni-šu ki olarak yazılmıştır. Kat 12 tapınak (megaron) ve Kat 11b pilasterli yapı.
10	IV	Orta Tunç Çağı MÖ 2100-2000	Kent gelişiminin başlangıcı
9	III	Orta Tunç Çağı MÖ 2000-1970	
8	II	Karum Dönemi MÖ 1974/1927-1836	Kaniş; Asur ticaretinin Anadolu merkezi
7	Ib	Karum Dönemi MÖ 1832/1800-1719	Kaniş; Asur ticaret merkezi
6	Ia	Eski Hitit Dönemi	Neşa; yerleşimin artık merkezi bir işlevi yok
—	—	Yerleşim Boşluğu	
5-4	—	Demir Çağı MÖ 9/8. yüzyıl	Neo-Hitit devleti Tabal'da önemli merkezi konum
—	—	Yerleşim Boşluğu	
3	Mezarlar	Helenistik Çağ	Anisa; Polis; MÖ 323'ten kalma sikke buluntuları
2-1	Mezarlar	Roma Çağı	Önemsiz yerleşim; MS 180'e kadar sikke buluntuları

Alacahöyük – Hatti Kral Mezarları

Anadolu'nun En Zengin Definleri

Alacahöyük'te keşfedilen Kral Mezarları, Erken Tunç Çağı Anadolu'sunun en çarpıcı arkeolojik buluntularından biridir. Bu mezarlar, dönemin Hatti kültürünün zenginliğini, sosyal yapısını ve dini inançlarını anlamamız için paha biçilmez bilgiler sunar.

Konum ve Keşif

Çorum'un Alaca ilçesi yakınlarında yer alan Alacahöyük, 1907'den itibaren başlayan kazılarla gün yüzüne çıkarılmıştır. Özellikle 1930'lu yıllarda Atatürk'ün desteğiyle yürütülen çalışmalar, bu eşsiz mezarları ortaya koymuştur.

14

Keşfedilen Kral Mezarı

- 1907 Th. Makridi ilk kazıları başlattı.
- Sistemli kazılar (H.Z. Koşay başkanlığında) başladı.
- 1935-1939 Daha fazla kral mezarı bulundu.

Mezarların Yapısal Özellikleri

Dikdörtgen planlı, sığ çukur mezarlar olan bu yapılar, dönemin defin gelenekleri ve mimari becerileri hakkında ipuçları sunar.

0.75 m

Ortalama Derinlik

Ahşap

Mezar Üstü Kaplaması

Defin Pozisyonları ve Yönelimleri:

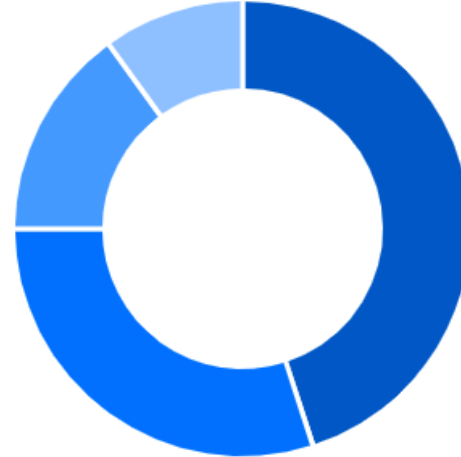
- ✓ Sağ Yana Yatık Gömü
- ✓ Hoker Pozisyonu (Dizler Karına Çekik)
- ✓ Başlar Batıya Dönük
- ✓ Yüzler Güneye Bakacak Şekilde

Alacahöyük – Hatti Kral Mezarları

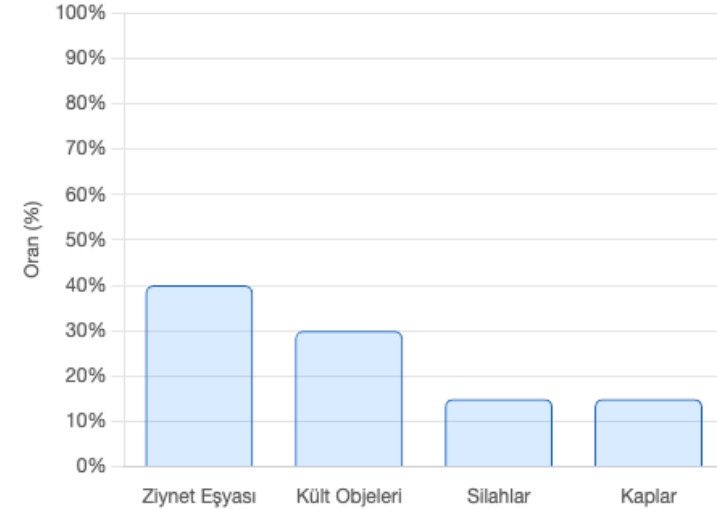
Mezar Armağanlarının İhtişamı

Mezarlardan çıkan zengin buluntular, dönemin sanatsal ve zanaatsal ustalığını gözler önüne serer. Özellikle değerli metallerden yapılmış eserler dikkat çekicidir.

Altın Bronz Gümüş Kil

Mezar armağanlarında kullanılan ana malzemelerin dağılımı.

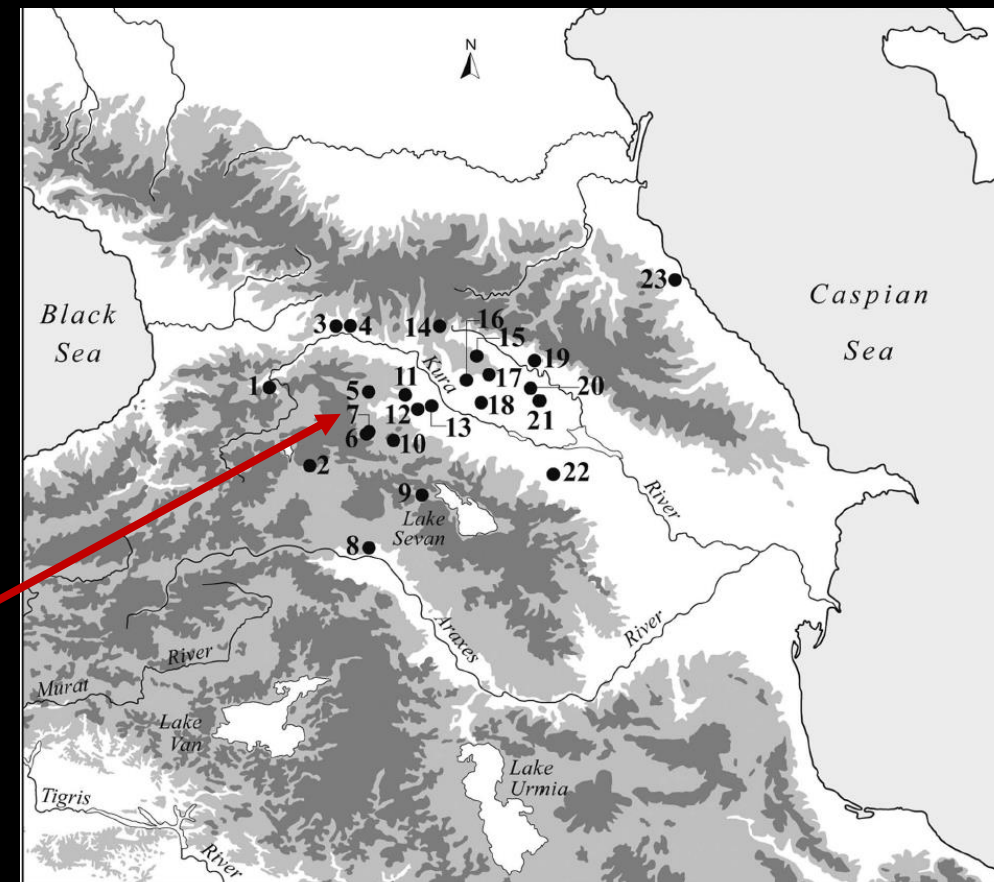
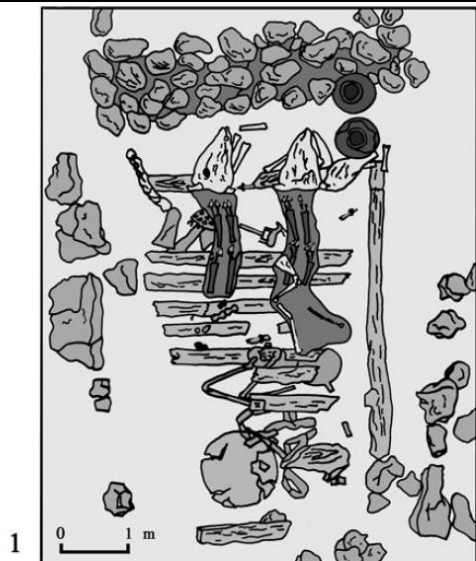

Bulunan obje türlerinin dağılımı.

Öne Çıkan Bazı Buluntular:

- Altın ve Gümüş Fibula, Diademler
- Altın Yapraklı Kemer Tokaları
- Değerli Taşlarla Süslü Ziyinet Eşyaları
- Altın Saplı Silahlar
- İkiz İdoller (Altın)
- Boğa ve Geyik Figürlü Bronz Standartlar (Güneş Kursları)
- Meteorik Demirden Hançer (K Mezarı'ndan)

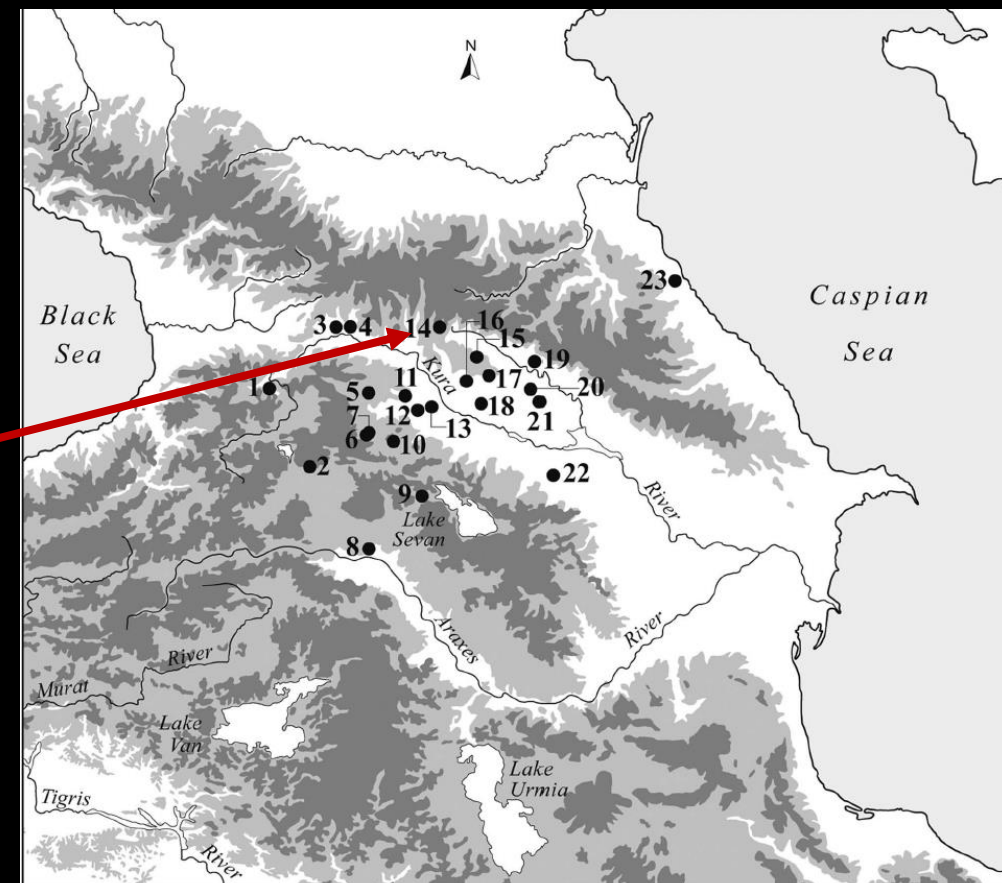
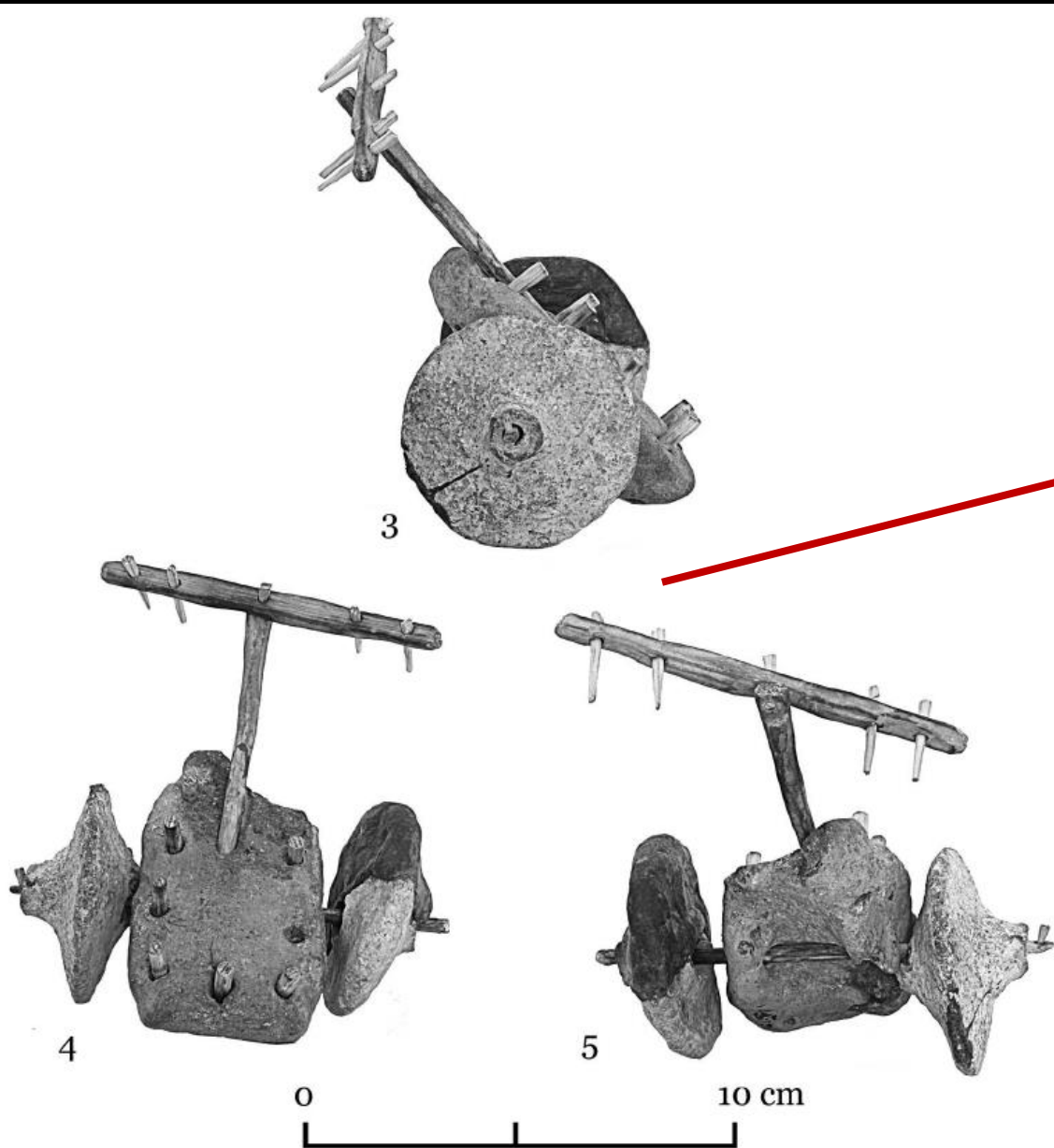
Alacahöyük – Hatti Kral Mezarları

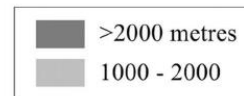
1 Akhcha	13 Sadakhlo
2 Ket	14 Badaani
3 Berikldeebi	15 Chikhistskali
4 Doilauri	16 Zeiani
5 Trialeti	17 Tsnori
6 Lori Berd	18 Tsitschituri
7 Irganchai	19 Novaiia Ul'ianovka
8 Maisian	20 Tetri Kvebi I
9 Lchashen	21 Tqisbolo Gora
10 Bedeni	22 Khanlar
11 Pakhralo	23 Utamish
12 Sarachlo	

Figure 5.30 1 Alaca Höyük Tomb MA (adapted from Koşay 1944). 2 Irganchai Barrow 5 (Photo: courtesy Kakha Kakhiani). 3 Trela Tomb 43 (Photo: courtesy Mikheil Abramishvili)

Alacahöyük – Hatti Kral Mezarları

1 Akhcha	13 Sadakhlo
2 Ketı	14 Badaani
3 Berikldeebi	15 Chikhistskali
4 Doilauri	16 Zeiani
5 Trialeti	17 Tsnori
6 Lori Berd	18 Tsitschituri
7 Irganchai	19 Novaiia Ul'ianovka
8 Maisian	20 Tetri Kvebi I
9 Lchashen	21 Tqisbolo Gora
10 Bedeni	22 Khanlar
11 Pakhralo	23 Utamish
12 Sarachlo	

0 100km

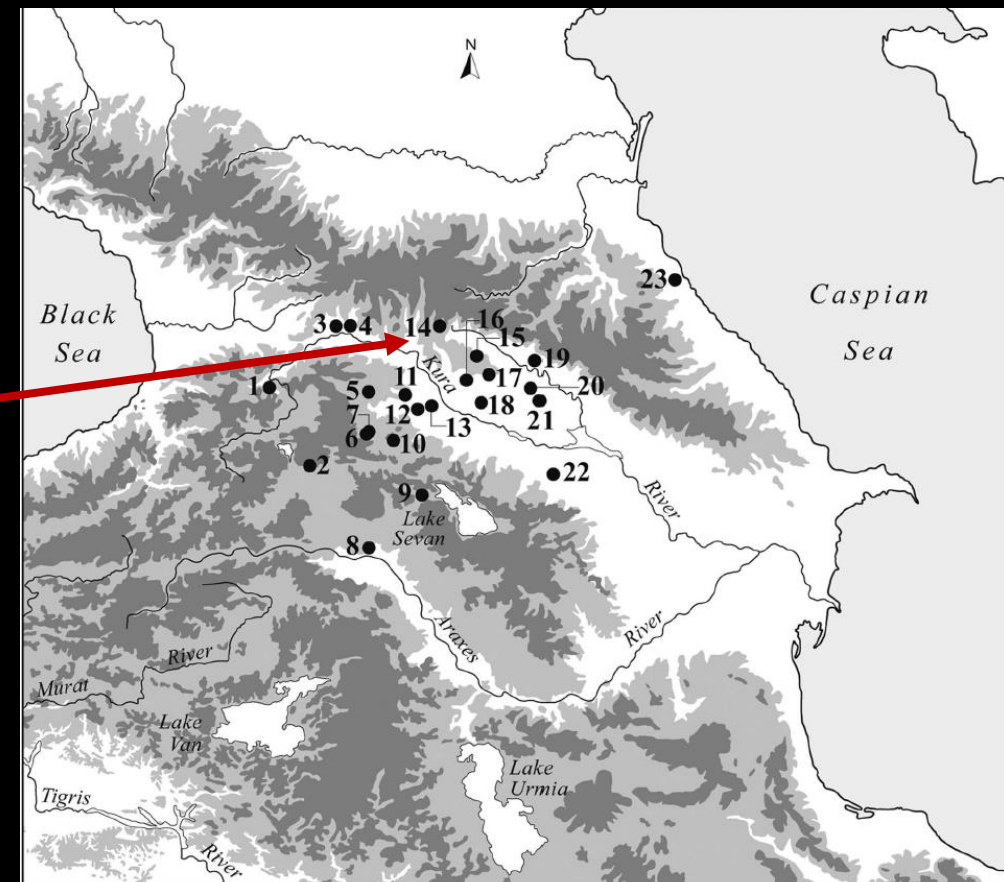
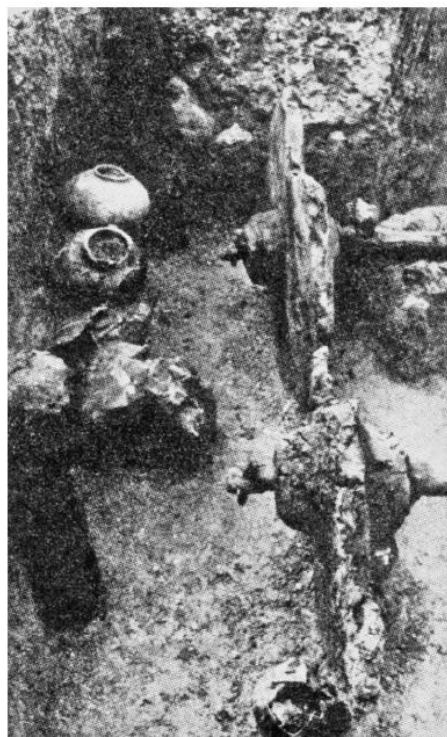
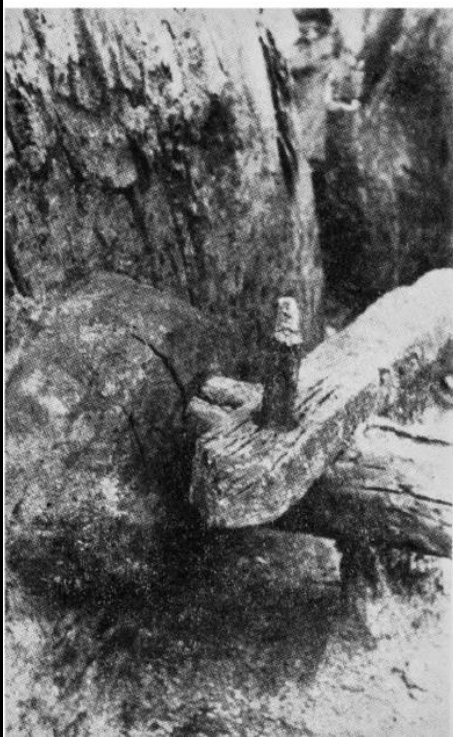
Alacahöyük – Hatti Kral Mezarları

1

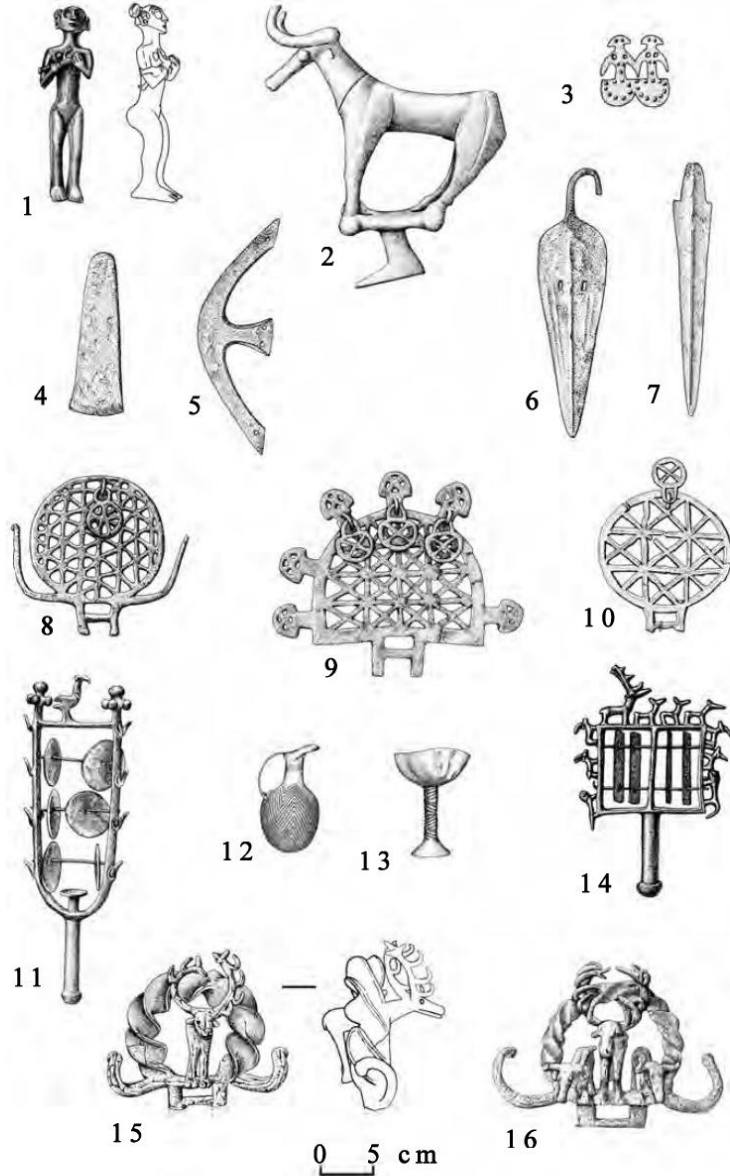

2

1 Akhcha	13 Sadakhlo
2 Ket	14 Badaani
3 Berikldeebi	15 Chikhistskali
4 Doilauri	16 Zeiani
5 Trialeti	17 Tsnori
6 Lori Berd	18 Tsitschituri
7 Irganchai	19 Novaiia Ul'ianovka
8 Maisian	20 Tetri Kvebi I
9 Lchashen	21 Tqisbolo Gora
10 Bedeni	22 Khanlar
11 Pakhralo	23 Utamish
12 Sarachlo	

Alacahöyük – Hatti Kral Mezarları

Sanatsal ve Zanaatsal Ustalık: Mezarlardan çıkan altın, gümüş, bronz ve elektum gibi değerli metallerden yapılmış diademler, kemer tokaları, süs eşyaları ve kaplar, Hatti zanaatkarlarının olağanüstü metal işçiliği ve sanatsal yeteneklerini gözler önüne serer. Bu eserler, Anadolu'da erken dönemlerde ulaşılan yüksek sanat seviyesini kanıtlar.

Kültürel ve Dini Anlayış: Boğa ve geyik figürlü bronz standartlar (genellikle "güneş kursları" olarak bilinir), ikiz idoller ve diğer kült objeleri, Hatti toplumunun dini inançları, kozmolojik sembolleri ve ritüelleri hakkında önemli ipuçları sunar. Mezar üstlerine yerleştirilen kurban edilmiş öküz başları ve bacakları gibi adetler, ölü yemeği kültü ve ölümden sonraki yaşama olan inançları yansıtır.

Sosyal Tabakalaşma ve Yönetici Sınıf: Mezarların zenginliği ve içerdiği değerli armağanlar, Hatti toplumunda belirgin bir yönetici sınıfın ve sosyal hiyerarşinin varlığını kanıtlar. Bu mezarlar, dönemin elitlerinin gücünü ve statüsünü gösterir. Bazı araştırmalar, kadın mezarlarındaki zengin buluntuların anaerkil bir toplum yapısına işaret edebileceğini de öne sürmektedir.

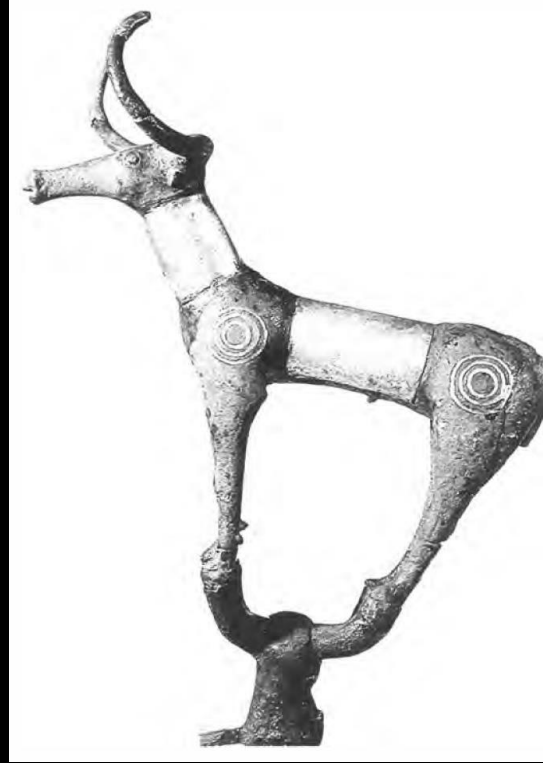
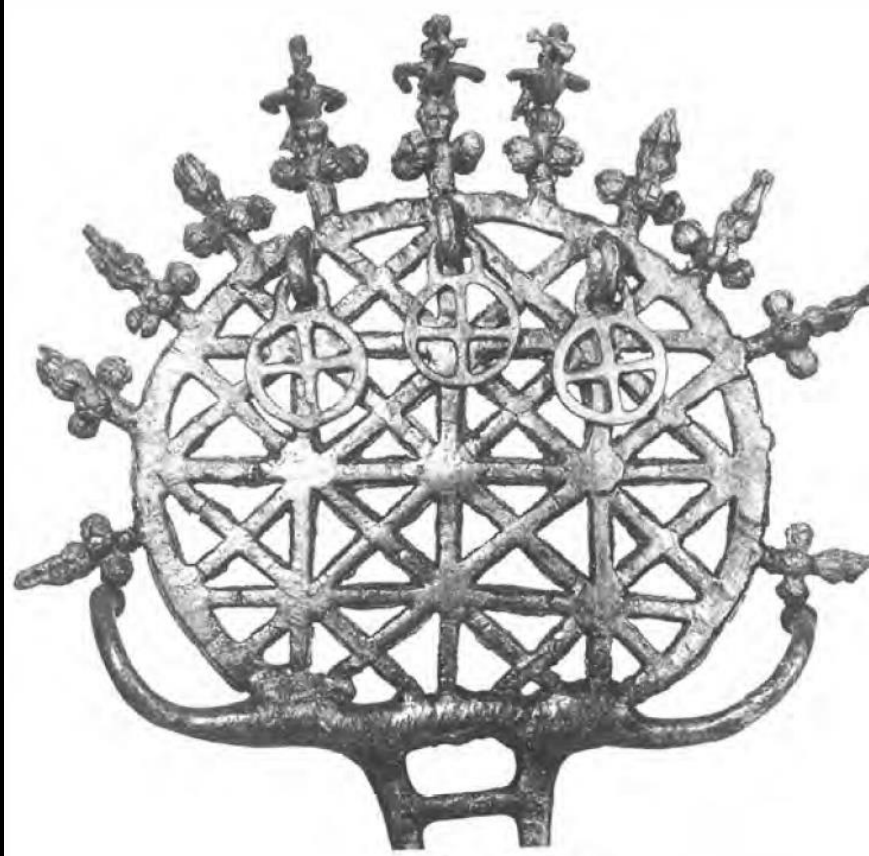
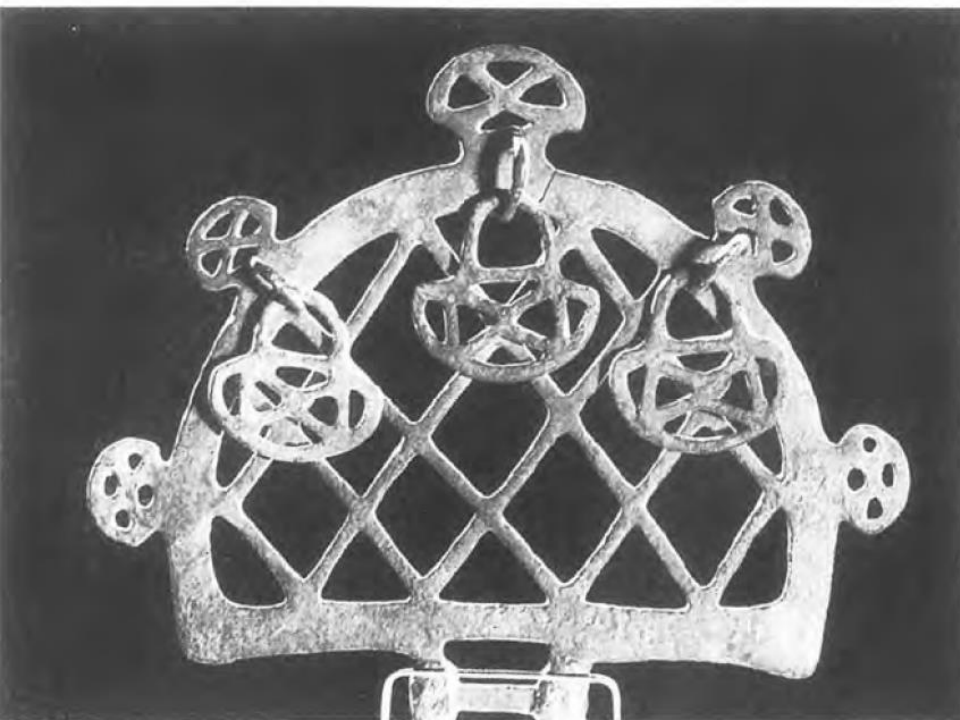
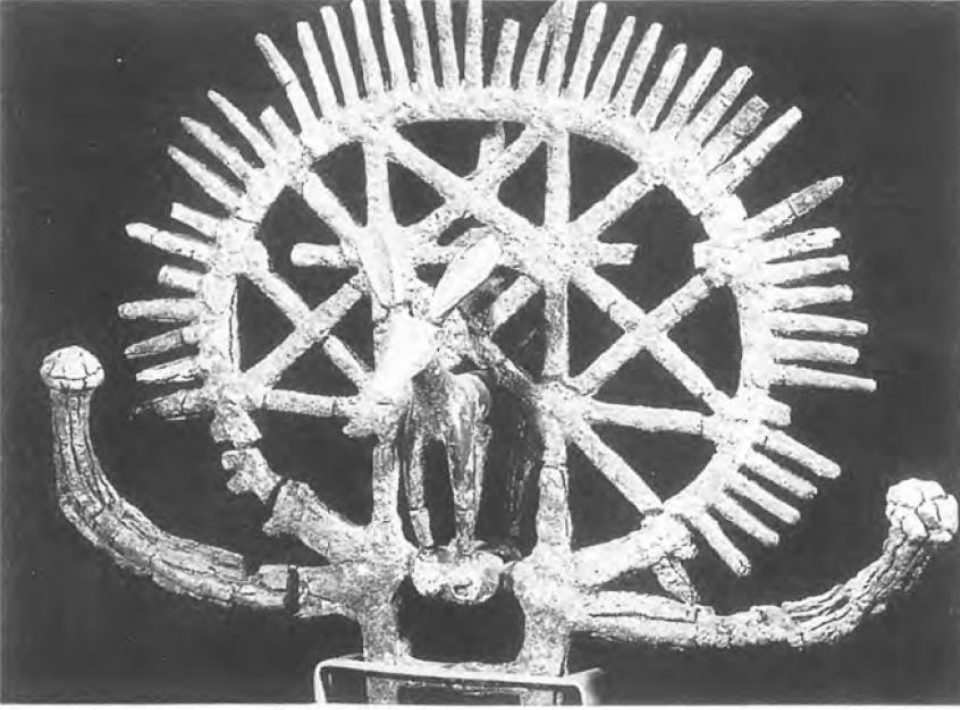

Figure 5.28 Main metal artefact types from Early Bronze Age central Anatolia: 1, 4–7, 14 Horoztepe. 2, 3, 8–13, 15, 16 Alaca Höyük (adapted from Müller-Karpe 1974)

Teknolojik Gelişmişlik: Mezarlardan çıkan eserler arasında, özellikle K mezarında bulunan meteorik demirden yapılmış hançer gibi buluntular, Anadolu'da demir kullanımının çok erken dönemlere dayandığını gösterir. Bu, dönemin metalurji bilgisi ve teknolojik kapasitesi hakkında önemli veriler sağlar.

Anadolu Arkeolojisindeki Eşsiz Yeri: Alacahöyük Kral Mezarları'ndan çıkan eserler, Anadolu ve genel olarak Ön Asya arkeolojisi içinde benzersizdir. Troia ve Ur gibi diğer önemli merkezlerin buluntularıyla karşılaştırılabilir nitelikte olup, bazı yönleriyle (örneğin boğa ve geyik heykelleri) kendi dönemlerinde tek örnek olma özelliğini korurlar.

Hitit Medeniyetine Köprü: Hatti kültürü, Anadolu'da daha sonra yükselen Hitit medeniyetinin temelini oluşturmuştur. Alacahöyük buluntuları, Hititlerin kültürel miraslarını hangi köklerden aldığını anlamak için kritik bir rol oynar.

Bilgi Kaynağı: Bu mezarlar, Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'da yaşayan halkın günlük yaşamı, inançları, sanatsal tercihleri ve sosyal düzeni hakkında doğrudan ve somut bilgiler sunan nadir kaynaklardır.

Hatti Kronolojisi

Hatti Zaman Çizelgesi

Tarih	Olay
MÖ 2700	Hatti halkı Mezopotamya şehriyle ticaret ilişkileri kurar.
MÖ 2500	Hattuşa şehri, çevresindeki şehir devletlerinin Hatti başkenti olarak kurulur.
MÖ 2320	Akadlı Sargon, Hatti bölgesini işgal eder ancak Hattuşa'yı almayı başaramaz.
MÖ 2200	Hatti Kralı Pamba, Sargon'un torunu Akad Kralı Naram-Suen'in seferlerini püskürtür.
MÖ 2200	Hatti şehir devletlerinde sanat gelişir.
MÖ 2000	Hatti kültürü zirveye ulaşır.
MÖ 1700	Hititler Hatti bölgesini işgal eder ve onlara karşı sistematik bir sefere başlar. Hattuşa şehri yağmalanır ve yıkılır.
MÖ 1650	Hitit Savaşçı-Kralı I. Hattuşili döneminde, Hatti'yi boyunduruk altına alma seferleri tamamlanır. Hattuşa, Hitit başkenti olarak yeniden inşa edilir. Hattiler, Hitit kültürüne asimile edilir.

Hititler | MÖ 1700 – MÖ 1200

Hititler | MÖ 1700 – MÖ 1200

Hitit Zaman Çizelgesi

Dönem	Kralın Adı	Saltanat Yılları	Önemli Olaylar
Eski Krallık	Pithana	MÖ 18. yüzyıl	Kuşšara Kralı, Neša'yı fethederek Hitit devletinin ilk temellerini attı.
	Anitta	MÖ 18. yüzyıl	Pithana'nın oğlu. Neša'yı başkent yaptı, Hattuša'yı yıktı ve üzerine ot yığdı. İlk bilinen Hint-Avrupa dilli yazıtlar ondan kalmadır.
	Labarna I	MÖ 1680-1650	Hitit Krallığı'nın kurucusu olarak kabul edilir. Genişlemeci politikalar izledi.
	Hattuşili I	MÖ 1650-1620	Labarna'nın evlatlık oğlu. Hattuşa'yı yeniden inşa ederek başkent yaptı. Halep'e (Halpa) seferler düzenledi. Krallığını genişletti.
	Murşili I	MÖ 1620-1590	Hattuşili I'in torunu. Babil'i yağmalayarak Amorit Hanedanı'na son verdi (MÖ 1595). İç karışıklıklar sonucu öldürüldü.
	Hantili I	MÖ 1590-1560	Murşili I'i öldürerek tahta geçti. Krallıkta istikrarsızlık dönemi başladı.
	Zidanta I	MÖ 1560-1550	Hantili'nin damadı.
	Ammuna	MÖ 1550-1530	Zidanta'nın oğlu. İç isyanlar ve istikrarsızlık devam etti.
	Huzziya I	MÖ 1530-1525	Ammuna'nın kayınbiraderi olduğu düşünülüyor.
	Telepinu	MÖ 1525-1500	Huzziya I'i devirerek tahta geçti. "Telipinu Fermanı" ile taht verasetini düzenledi ve kralliyet ailesindeki cinayetlere son vermeyi amaçladı. Krallıkta bir ölçüde istikrar sağladı.
Orta Krallık	Alluvamna	MÖ 1510-1500	Telepinu'nun damadı.
	Tahurvaili		Saltanat süresi ve sırası tam olarak belli değil.
	Hantili II	MÖ 1500-1490	
	Zidanta II	MÖ 1490-1480	
	Huzziya II	MÖ 1480-1460	
	Tudhaliya I/II	MÖ 1460-1440	Orta Krallık'tan İmparatorluk Dönemi'ne geçişin ilk krallarından. Hurrilerle ilişkiler.
	Arnuvanda I	MÖ 1440-1420	
	Tudhaliya III	MÖ 1400-1380	Gençliğinde tahta geçtiği ve kısa süre sonra öldürüldüğü düşünülüyor.

Telepinu Fermanı: Hitit Taht Verasetine Yön Veren Bir Belge

Telepinu Fermanı, Hitit Eski Krallığı'nın son önemli hükümdarı olan Kral Telepinu (MÖ yaklaşık 1525-1500) tarafından yayımlanmış, Hitit tarihi ve hukukunun en önemli yazılı belgelerinden biridir. Kil tabletlere çivi yazısıyla yazılmış olan bu ferman, özellikle Hitit taht veraset sistemini düzenlemesi ve kraliyet ailesindeki cinayet ve entrikalara son vermeyi amaçlamasıyla bilinir.

Fermanın Amacı ve İçeriği

Telepinu Fermanı'nın temel amacı, Hitit Krallığı'nı Murşili I'nın ölümünden sonra içine düştüğü iç karışıklık, taht kavgaları ve siyasi cinayet sarmalından kurtarmak, istikrarı sağlamak ve taht verasetini kalıcı bir kurala bağlamaktır. Ferman, üç ana bölümden oluşur:

1. Tarihi Giriş (Prolog): Bu bölümde, Hitit krallığının kuruluşundan itibaren yaşanan önemli olaylar, kraliyet ailesindeki trajediler ve iç savaşlar özetlenir. Özellikle Kral Murşili I'nın suikastla öldürülmesi ve sonrasında yaşanan taht kavgaları detaylı bir şekilde anlatılarak, bu durumun ülkeyi nasıl zayıflattığına dikkat çekilir. Bu bölüm, aynı zamanda Hititlerin kendi tarihlerini yazma geleneğinin de önemli bir göstergesidir.

- Bu kısımda, Hattuşili I'nın kurduğu geniş krallığın nasıl parçalandığı, oğulların ve prenslerin isyanları ve kraliyet ailesi içindeki kanlı entrikalar açıkça ifade edilir. Telepinu, bu geçmiş olayları bir ders olarak sunar ve bu tür eylemlerin tanrıların gazabına yol açtığını vurgular.

Telepinu Fermanı: Hitit Taht Verasetine Yön Veren Bir Belge

2. Veraset Yasası ve Hukuki Düzenlemeler: Fermanın en önemli kısmı bu bölümdür. Telepinu, bundan sonra tahtın nasıl devredileceğine dair kesin kurallar koyar:

- **Birincil Veliahtlık:** Taht, öncelikle kralın birinci dereceden eşinden doğan en büyük erkek çocuğuna aittir.
- **İkincil Veliahtlık:** Eğer birinci eşten erkek çocuk yoksa, taht ikinci dereceden eşlerden doğan erkek çocuklara geçer.
- **Pankuş Meclisi'nin Rolü:** Ferman, kraliyet ailesi üyeleri arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde ve tahtın devrinde "Pankuş" adı verilen Hitit soylularından oluşan meclise önemli bir yetki verir. Pankuş, kralın karar ve uygulamalarını denetleyebilir ve yasalara uygun hareket etmesini sağlayabilirdi. Bu, dönemin mutlak monarşileri arasında Hitit yönetim sisteminin nispeten daha denetimli bir yapıda olduğunu gösterir. Kraliyet ailesinden birinin cinayet işlemesi durumunda Pankuş'un yargılama yetkisi vardır.
- **Cinayetlerin Cezalandırılması:** Kraliyet ailesi içindeki cinayetleri kesinlikle yasaklar ve bu tür suçları işleyenlerin idam edileceğini belirtir.

3. Sonuç ve Lanetler: Fermanın sonunda, yasalara uyulması için tanrılardan yardım istenir ve kuralları ihlal edenlere yönelik lanetler dile getirilir. Bu kısım, dini unsurların hukuki metinlerle nasıl iç içe geçtiğini gösterir.

Telepinu Fermanı: Hitit Taht Verasetine Yön Veren Bir Belge

Fermanın Önemi

Telepinu Fermanı'nın Hitit tarihi ve kültürü açısından birçok önemli yönü vardır:

- **Hukuki Miras:** Hitit hukuku ve devlet yapısı hakkında paha biçilmez bilgiler sunar. Taht verasetini yazılı bir kurala bağlayan ilk belgelerden biridir.
- **Tarih Yazımı:** Hititlerin kendi geçmişlerini kaydetme ve ondan ders çıkarma anlayışını gösterir. Fermanın tarihi girişi, "Hitit tarih yazıcılığı"nın ilk örneklerinden sayılır.
- **Siyasi İstikrar:** Ferman, Hitit Eski Krallığı'nın sona ermesinin ardından gelen "karanlık çağ" olarak bilinen Orta Krallık döneminden sonra, Yeni Krallık'ın yükselişine zemin hazırlayan istikrarlı bir dönemin başlangıcına işaret eder. Getirdiği düzenlemeler, sonraki Hitit krallarının daha sağlam bir temelde hüküm sürmesini sağlamıştır.
- **Pankuş Meclisi'nin Rolü:** Pankuş'a verilen yetkiler, Hitit krallarının mutlak despotlar olmadığını, aksine belirli yasal ve geleneksel sınırlamalara tabi olduklarını gösterir. Bu, Hitit yönetim sistemini diğer Yakın Doğu monarşilerinden ayıran önemli bir özelliktir.

Hititler | MÖ 1700 – MÖ 1200

Hitit Zaman Çizelgesi

Yeni Krallık (İmparatorluk)	Şuppiluliuma I	MÖ 1350-1322	Hitit İmparatorluğu'nun en büyük krallarından. Mitanni'yi yıktı ve Suriye'yi Hitit kontrolüne aldı. Mısır ile güç dengesi kurdu. Amarna Mektupları dönemi.
	Arnuvanda II	MÖ 1322-1321	Kısa süre tahtta kaldı, salgın hastalık nedeniyle öldü.
	Murşili II	MÖ 1321-1295	Babasının veba salgınında ölümünden sonra tahta geçti. Anadolu'daki ayaklanmaları bastırdı. Batı Anadolu'ya seferler düzenledi.
	Muwatalli II	MÖ 1295-1272	Başkenti Tarhuntašša'ya taşıdı. Mısır Firavunu II. Ramses ile tarihin en büyük savaşlarından biri olan Kadeş Muharebesi'ni yaptı (MÖ 1274).
	Urhi-Tešup (Murşili III)	MÖ 1272-1267	Muwatalli II'nin oğlu. Amcası Hattuşili III tarafından tahttan indirildi ve sürgün edildi.
	Hattuşili III	MÖ 1267-1237	Muwatalli II'nin kardeşi. Yeğenini devirerek tahta geçti. Mısır Firavunu II. Ramses ile dünyanın ilk yazılı barış antlaşması olan Kadeş Antlaşması'nı imzaladı (MÖ 1258).
	Tudhaliya IV	MÖ 1237-1209	Asur ile Nihriya Muharebesi'nde mağlup oldu (MÖ 1245). Deniz Kavimleri hareketliliği başladı.
	Arnuvanda III	MÖ 1209-1207	
	Şuppiluliuma II	MÖ 1207-1180	Son bilinen Hitit Kralı. Deniz Kavimleri göçlerinin etkisiyle Hitit İmparatorluğu yıkıldı (MÖ 1200).

Amarna Mektupları

Antik Diplomasinin Aynası

Amarna Mektupları, MÖ 14. yüzyıla (yaklaşık MÖ 1360-1332) tarihlenen, antik Mısır firavunları ile dönemin diğer büyük güçleri (Hititler, Mitanni, Babil, Asur) ve Suriye-Filistin bölgesindeki vasal devletleri arasındaki diplomatik yazışmalardan oluşan çok değerli bir kil tablet arşividir. Bu mektuplar, 1887 yılında Mısır'daki bugünkü Tel Amarna antik kentinde (Firavun Akhenaton'un başkenti) keşfedilmiştir.

Keşfi ve Önemi

Amarna Mektupları, ilk olarak 1887 yılında Mısır'ın Tel Amarna bölgesinde, bir çiftçi kadın tarafından tesadüfen bulunmuştur. Toplamda 380'den fazla kil tablet içeren bu arşiv, büyük ölçüde çivi yazısıyla ve dönemin uluslararası diplomasisinin ortak dili olan Akkadca (Babilce) yazılmıştır.

Bu mektupların önemi çok yönlüdür:

- **Antik Diplomasinin Resmi Belgeleri:** Mısır, Hitit, Mitanni, Babil ve Asur gibi büyük güçlerin birbirleriyle nasıl iletişim kurduğunu, ittifaklar kurduğunu, ticaret yaptığını, evlilik tekliflerini ve sınır anlaşmazlıklarını nasıl çözdüğünü gösterir.
- **14. Yüzyıl Ortadoğu'su Hakkında Paha Biçilmez Bilgi:** Bölgedeki siyasi güç dengeleri, küçük krallıkların iç çekişmeleri, kabile hareketleri (özellikle "Habiru" denilen gruplar) ve büyük güçlerin bölgedeki etkisi hakkında eşsiz birincil kaynaklar sunar.
- **Mısır'ın Amarna Dönemi'ne Işık Tutması:** Özellikle Firavunlar III. Amenhotep ve IV. Amenhotep (Akhenaton) dönemlerine ait dış politikaları anlamak için kritik öneme sahiptir. Mısır'ın dış ilişkilerindeki değişimler ve zayıflama sinyalleri bu mektuplardan okunabilir.
- **Dil Bilimi ve Epigrafi:** Akkadca'nın dönemin lingua frankası olduğunu kanıtlamanın yanı sıra, farklı dillerdeki yazıcıların Akkadca'yı nasıl kullandıklarını ve bölgesel lehçelerin özelliklerini de yansıtır.

Amarna Mektupları

Antik Diplomasinin Aynası

Mektupların İçeriği ve Başlıca Temalar

Amarna Mektupları'nın ana temaları şunlardır:

1. "Büyük Krallar" Arasındaki İlişkiler (Kardeşlik):

- Mısır Firavunu, Babil, Mitanni, Hitit ve Asur kralları birbirlerine "kardeşim" diye hitap ederlerdi. Bu, eşit statüde olduklarını ve uluslararası bir "kulüp"ün parçası olduklarını gösteriyordu.
- Mektuplarda karşılıklı hediye alışverişleri (altın, değerli taşlar, atlar, savaş arabaları vb.) ve kraliyet evlilik teklifleri sıkça yer alır. Bu evlilikler, siyasi ittifakları pekiştirmek için önemli bir araçtı.
- Özellikle Hitit Kralı I. Suppiluliuma'nın Mısır Firavunu Tutankhamun'un dul kraliçesi Ankhsenamun'dan bir Hitit prensiyle evlenme teklifi alması (ve prens Zananza'nın Mısır'a giderken öldürülmesi), Amarna Mektupları'nın en dramatik olaylarından biridir.

2. Vasal Krallıkların Şikayetleri ve Yardım Talepleri:

- Suriye-Filistin bölgesindeki küçük şehir devletlerinin yöneticileri, Mısır firavununa sadakatlerini bildirir, rakip şehirlerin saldırılarından şikayet eder ve askeri yardım talep ederler.
- Bu mektuplar, Mısır'ın bölgedeki gücünün Akhenaton döneminde nasıl zayıfladığını ve firavunların bu çağrılara çoğu zaman yeterince cevap veremediğini gösterir. Bu durum, Hititlerin ve diğer grupların bölgedeki nüfuzunu artırmalarına olanak sağlamıştır.
- "Habiru" adı verilen grupların (genellikle kanun dışı, yarı göçebe veya köle statüsünde olanlar) bölgedeki şehirleri tehdit etmesi de bu mektuplarda sıkça geçen bir konudur.

Amarna Mektupları

Antik Diplomasinin Aynası

3. Ticaret ve Ekonomik İlişkiler:

- Mektuplar, antik Yakın Doğu'daki zengin ticaret ağlarını ve ekonomik alışverişleri belgeler. Altın, gümüş, bakır, kereste, tahıl ve lüks malların hareketliliği hakkında bilgiler verir.
- Diplomatik hediyeler, aynı zamanda bir tür uluslararası ticaretin ve karşılıklı ekonomik bağımlılığın da göstergesidir.

Amarna Mektupları ve Hititler

Amarna Mektupları, Hititler ve özellikle büyük kral I. Suppiluliuma'nın Ortadoğu siyasetindeki yükselişini anlamak için hayati öneme sahiptir. Mektuplar, Mitanni Krallığı'nın Mısır tarafından terk edilerek Hititlerin eline geçişini, Suriye üzerindeki Hitit baskısını ve Mısır'ın bölgedeki etkisinin azaldığını açıkça gösterir. Yukarıda bahsedilen Hitit prensi Zananza'nın Mısır'a gönderilme girişimi ve suikasta uğraması da bu mektuplar aracılığıyla bilinmektedir.

www.arkeoakademi.com

Mitanni Krallığı

Fırat'ın Ötesindeki Güç

Mitanni Krallığı (Hurri-Mitanni Krallığı olarak da bilinir), MÖ 15. yüzyılın ortalarından MÖ 14. yüzyılın başlarına kadar Kuzey Mezopotamya ve Suriye'nin kuzeyinde önemli bir güç olan bir antik devlettir. Başkenti **Washukanni** (yeri tam olarak tespit edilememiştir, ancak Fırat Nehri'nin kollarından Habur Nehri civarında olduğu düşünülmektedir) idi. Mitanni Krallığı, özellikle atlı savaş arabalarını ustaca kullanmaları ve döneminin en güçlü askeri güçlerinden biri olmalarıyla bilinir.

Köken ve Dil

Mitanni nüfusunun çoğunluğu **Hurric** konuşan halklardan oluşuyordu. Hurric, dönemin birçok diğer dilinden farklı olarak Hint-Avrupa veya Sami dillerine mensup olmayan, izole bir dildi. Ancak Mitanni'nin yönetici sınıfının, dilleri **Hint-Aryan** kökenli olan bir elit grup (belki de "Maryannu" olarak bilinen savaş arabası savaşçıları) olduğu düşünülmektedir. Bu yönetici elitin Hint-Aryan tanrılarına (Indra, Mitra, Varuna, Nasatya gibi) yemin etmeleri, Hint-Aryan etkisinin önemli bir göstergesidir. Bu durum, Mitanni Krallığı'nı dil ve etnik köken açısından oldukça ilginç ve karmaşık bir yapıya büründürür.

Coğrafya ve Siyasi Önemi

Mitanni Krallığı, günümüz Türkiye'sinin güneydoğusu, Suriye'nin kuzeyi ve Irak'ın kuzeybatısını kapsayan geniş bir alana yayıldı. Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki verimli topraklarda yer alması, tarımsal zenginliğinin yanı sıra Doğu-Batı ticaret yolları üzerinde stratejik bir konuma sahip olmasını sağladı.

Mitanni, özellikle Mısır ve Hitit İmparatorluğu'nun yükseliş dönemlerinde bu iki büyük güç arasında bir tampon devlet görevi gördü. Bölgedeki küçük şehir devletleri üzerinde etkisi büyüktü ve zaman zaman bu devletleri kendi vasalları haline getirerek gücünü pekiştirdi.

Yükseliş ve Zirve Dönemi

Mitanni'nin gerçek anlamda yükseliş, MÖ 15. yüzyılın ortalarında **Shaushtatar** gibi güçlü krallarla başladı. Shaustatar, Asur'u yendi ve başkent Assur'u yağmalayarak Asur'u bir vasal devlet haline getirdi. Bu dönemde Mitanni, doğuda Asur'dan batıda Akdeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayıldı.

MÖ 14. yüzyılın ortalarında, özellikle **Artatama I** ve **Tushratta** dönemlerinde Mitanni, Mısır ile diplomatik ilişkiler kurdu. Amarna Mektupları, Mitanni ve Mısır firavunları arasındaki kraliyet evliliklerini, karşılıklı hediye alışverişlerini ve dostluk mektuplarını belgeleyerek bu ittifakın önemini gösterir. Bu ittifak, Hititlerin Suriye'ye doğru genişlemesini bir süre engellemiştir.

Gerilemesi ve Yıkılışı

Mitanni'nin düşüşü, MÖ 14. yüzyılın sonlarında başladı ve birkaç ana faktörle ilişkilidir:

1. Hitit Tehdidi: Hitit Kralı **I. Šuppiluliuma**, Mitanni'nin en büyük düşmanı haline geldi. Šuppiluliuma, Mısır'ın bölgedeki etkisinin azaldığı (Akhenaton dönemi) ve Mitanni'nin iç sorunlar yaşadığı bir dönemde, Hurri topraklarına karşı başarılı seferler düzenledi.

- Šuppiluliuma, Mitanni'nin vasallarını kendine bağladı ve Tushratta'nın ölümünden sonra yaşanan taht kavgalarından yararlanarak Mitanni'yi zayıflattı.
- Sonunda, Mitanni'nin başkenti Washukanni'yi yağmaladı ve Mitanni'yi Hitit vasalı haline getirdi.

2. Asur'un Yükseliş: Mitanni'nin zayıflamasıyla birlikte, daha önce Mitanni'nin boyunduruğunda olan Asur, **I. Assur-uballit** gibi güçlü krallar döneminde yeniden bağımsızlığını kazandı ve bir güç olarak ortaya çıktı. Asur, Mitanni'nin doğu topraklarını ele geçirmeye başladı.

3. İç Çekişmeler: Mitanni kraliyet ailesi içindeki taht kavgaları ve entrikalar, krallığı daha da zayıflattı ve dış düşmanlara karşı direncini azalttı. Mitanni Krallığı, MÖ 13. yüzyılın başlarında Asur Kralı **Adad-nirari I** ve **Şalmanasar I** dönemlerinde tamamen Asur egemenliği altına girdi ve bağımsız bir siyasi varlık olarak sona erdi. Toprakları Asur İmparatorluğu'na dahil edildi veya Asur'a bağlı eyaletlere dönüştürüldü.

Mitanni'nin Mirası

Mitanni, siyasi varlığı sona ermiş olsa da, Hurri kültürü ve dili, özellikle Hitit ve Asur medeniyetleri üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Atlı savaş arabası teknolojisi ve kullanımı, dönemin askeri stratejilerini derinden etkilemiştir. Ayrıca, Amarna Mektupları gibi diplomatik yazışmalar aracılığıyla uluslararası ilişkiler ve diplomasi tarihi açısından önemli bilgiler sunmuştur.

www.arkeoakademi.com

Kadeş Savaşı ve Antlaşması

Antik Dünyanın En Büyük Savaşlarından Biri ve İlk Yazılı Barış Antlaşması

Kadeş Savaşı ve Antlaşması, MÖ 13. yüzyılın başlarında, antik dünyanın iki büyük gücü olan Mısır Firavunu II. Ramses ve Hitit Kralı II. Muwatalli arasında Suriye topraklarında yaşanan devasa bir çatışma ve sonrasında imzalanan önemli bir barış anlaşmasıdır. Bu olay, askeri taktikleri, diplomatik becerileri ve sonuçlarıyla tarih kitaplarında özel bir yer tutar.

1. Savaşın Nedenleri ve Arka Plan

Kadeş Savaşı'nın temel nedeni, Suriye ve Levant bölgesindeki hâkimiyet mücadelesidir. Bu bölge, hem ticari yolların kesişim noktası olması hem de Mısır ile Hitit İmparatorluğu arasında bir tampon bölge oluşturması açısından stratejik öneme sahipti. Özellikle I. Suppiluliuma döneminde Hititlerin Mitanni Krallığı'nı ortadan kaldırıp Suriye'ye doğru genişlemesi, Mısır'ın bölgedeki etkisini azaltmış ve iki imparatorluk arasında gerilimi artırmıştı.

Firavun II. Ramses, Mısır'ın eski gücünü ve prestijini yeniden kazanmak, Asya'daki kayıp toprakları geri almak istiyordu. Kadeş şehri ise, bölgenin kilit noktalarından biriydi ve kontrolü ele geçirmek, Suriye üzerindeki egemenliğin sembolü olacaktı.

Kadeş Savaşı ve Antlaşması

2. Kadeş Savaşı (MÖ 1274)

- **Hazırlıklar:** II. Ramses, ordusunu dört ana kolorduya (Amon, Ra, Ptah, Seth) ayırarak, yaklaşık 20.000 kişilik bir kuvvetle Suriye'ye doğru ilerledi. Hitit Kralı II. Muwatalli ise, Kadeş şehrinin kuzeyinde, büyük bir savaş arabası kuvveti de dahil olmak üzere çok daha büyük, yaklaşık 40.000-50.000 kişilik müttefik ordusuyla bekliyordu. Muwatalli, Ramses'i yanıltmak için ordusunu Kadeş'in arkasında gizlemişti.
- **Savaşın Gelişimi:**
 - **Mısır'ın Tuzaklara Düşmesi:** II. Ramses, Kadeş'e yaklaşırken, Muwatalli'nin gönderdiği ve kaçak Hitit casusları gibi görünen iki bedevinin yanlış istihbaratıyla (Hitit ordusunun çok uzakta olduğu bilgisiyle) yanıltıldı. Bu yanlış bilgiye güvenen Ramses, Amon kolordusuyla hızla Kadeş'in kuzeyindeki kamp alanına doğru ilerledi.
 - **Hitit Saldırısı:** Ramses'in kolorduları birbirinden uzaklaşınca, gizlenmiş olan Hitit savaş arabaları Ra kolordusuna ani bir saldırı düzenleyerek onları dağıttı. Hititler, Amon kolordusunun kampına doğru ilerlerken, Ramses kendisini kuşatılmış ve büyük tehlike altında buldu.
 - **Ramses'in Direnişi:** Anıtlarında kendisini kahramanlaştıran II. Ramses, kişisel cesareti ve Tanrı Amon'un yardımıyla Hitit saldırısına karşı direndiğini anlatır. Tamamen yok olmaktan kurtulduğu bu kritik anda, Mısır'ın Ne'arin adı verilen bir yedek birliğinin veya denizcilerinin beklenmedik gelişi (veya Ramses'in abartılı anlatımı) sayesinde Hititleri geri püskürtmeyi başardı.
 - **Sonuç:** Savaş, her iki taraf için de ağır kayıplarla sonuçlandı ve kesin bir zafer kazanan taraf olmadı. Ramses, anıtlarında kendini zafer kazanmış gibi gösterse de, Kadeş şehrini ele geçiremedi ve Mısır'a geri dönmek zorunda kaldı. II. Muwatalli de stratejik olarak Kadeş'i elinde tutmuştu, ancak Mısır'ı kesin olarak mağlup edemedi.

Kadeş Savaşı ve Antlaşması

3. Kadeş Barış Antlaşması (MÖ 1258)

Savaşın üzerinden yaklaşık 16 yıl geçtikten sonra, II. Ramses ile II. Muwatalli'nin kardeşi ve halefi **III. Hattuşili** arasında MÖ 1258'de Kadeş Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma, dünya tarihinde bilinen **ilk yazılı uluslararası barış antlaşması** olarak büyük önem taşır.

- **Antlaşmanın Nedenleri:** Her iki taraf da uzun süreli savaşlardan yorulmuştu. Mısır, Kuzey Suriye'de kalıcı bir etki kurmakta zorlanıyordu. Hititler ise, doğuda büyüyen Asur tehdidi ve batıda Anadolu'daki iç sorunlarla (örneğin Arzava isyanları) karşı karşıyaydı. Bu durumlar, iki büyük gücü barışa zorladı.
- **Antlaşmanın İçeriği:**
 - **Karşılıklı Saldırmazlık:** Taraflar birbirlerine karşı asla saldırmayacaklarını taahhüt ettiler.
 - **Savunma İttifakı:** Herhangi bir dış düşman saldırısına uğradıklarında birbirlerine askeri yardım sağlayacaklardı.
 - **Suçluların İadesi:** Her iki ülke topraklarına sığınan suçluların ve mültecilerin iadesi kararlaştırıldı. Ancak siyasi sığınmacılar için daha insancıl hükümler bulunuyordu.
 - **Sınırların Belirlenmesi:** Suriye ve Levant'taki etki alanları ve sınırlar fiilen belirlendi. Antlaşma, iki imparatorluğun güç dengesini ve karşılıklı tanınmasını resmileştirdi.
 - **Dini Teminatlar:** Antlaşma metni, her iki tarafın tanrılarının adını anarak yeminlerle güçlendirildi. Kurallara uymayanlara tanrıların lanetleri yağdırılacağı belirtildi.
- **Antlaşmanın Önemi:**
 - **Diplomatik Başarı:** Kadeş Antlaşması, iki büyük gücün birbirini tanıdığı, eşit koşullarda müzakere ettiği ve yazılı bir anlaşmayla barışı tesis ettiği ilk örnek olması açısından uluslararası ilişkiler tarihinde bir dönüm noktasıdır.
 - **Siyasi İstikrar:** Yakın Doğu'da uzun süreli bir barış ve istikrar dönemi sağlamıştır.
 - **Kültürel Miras:** Antlaşmanın hem Mısır (Karnak ve Ramesseum tapınakları duvarlarında) hem de Hitit (Hattuşa'da bulunan kil tablet kopyası) versiyonlarının günümüze ulaşması, tarihi ve arkeolojik açıdan paha biçilmez bir kaynaktır.

Hititler | MÖ 1700 – MÖ 1200

Köken ve İsimlendirme

Hititler, MÖ 1700'den önce Anadolu'ya gelmiş ve burada var olan yerli **Hatti** kültürüyle etkileşime girmişlerdir. Bazı araştırmacılar, **Hurriler** ile de kültürel alışverişleri olduğunu belirtir. Günümüzdeki "Hitit" adı, Tevrat'ta geçen "Heth oğulları"ndan ve Mısır'ın Amarna mektuplarında "Kheta Krallığı" olarak geçen ifadeden gelmektedir. Ancak Hititler kendi belgelerinde kendilerini genellikle "Nesili" (Neša şehrinden gelenler) veya "Hatti Ülkesi insanları" olarak adlandırmışlardır.

Dil ve Yazı

Hititler, **Hint-Avrupa dil ailesine** ait bir dil konuşmuşlardır. Yazı olarak **Akad çivi yazısını** kullanmışlardır. Bu durum, tabletlerin deşifre edilmesini başlangıçta zorlaştırmıştır, çünkü Akadca okuyabilenler kelimeleri anlamsız bulmuşlardır. Çek profesör Bedřich Hrozný, 1916'da Hitit dilini deşifre ederek büyük bir çığır açmıştır. "Nu Ninda-An Ezzateni, Vatar-Ma Ekuteni" (Şimdi ekmek yiyin, su için) cümlesinden yola çıkarak, kelime köklerinin ve dilbilgisinin Hint-Avrupa dilleriyle benzerliğini fark etmiştir.

Bedřich Hrozný ve Hititçenin Çözülüşü

Çek dilbilimci **Bedřich Hrozný**, 1916 yılında Viyana Üniversitesi'nde çalışırken Hitit dilini çözmeyi başardı. Çalışmasının çıkış noktası, çivi yazısıyla yazılmış bir tablette geçen şu cümleydi: "*Nu Ninda-An Ezzeneni, Vatar-Ma Ekuteni.*"

Bu cümlede geçen "*ninda*" kelimesinin Akadça kökenli olup "ekmek" ya da "yiyecek" anlamına geldiği biliniyordu. Hrozný, basit bir mantık yürüttü: Ekmek ne yapılır? Yenilir. Bu çıkarımla "*ezzeneni*" kelimesinin "yemek" fiiliyle ilişkili olması gerektiğini düşündü. Ayrıca "*-an*" ekini, doğrudan nesne belirteci olarak yorumladı.

Bu iki ipucuyla Hrozný, kelimeleri Hint-Avrupa dilleriyle karşılaştırmaya başladı. "Yemek" fiili Hititçe *ezza* kelimesiyle benzerdi; bu, İngilizce *eat*, Yunanca *edein*, Latince *edere*, Almanca *essen* gibi fiillerle açık bir akrabalık taşıyordu. Cümlelerin ikinci kısmında geçen "*vatar*" ise İngilizce *water* ve Almanca *Wasser* ile benzeşiyordu.

Sonuç olarak Hrozný, cümleyi "Şimdi ekmek yiyorsunuz, su içiyorsunuz" şeklinde çevirdi ve bu çeviri, Hititçenin Hint-Avrupa kökenli bir dil olduğunu kanıtladı.

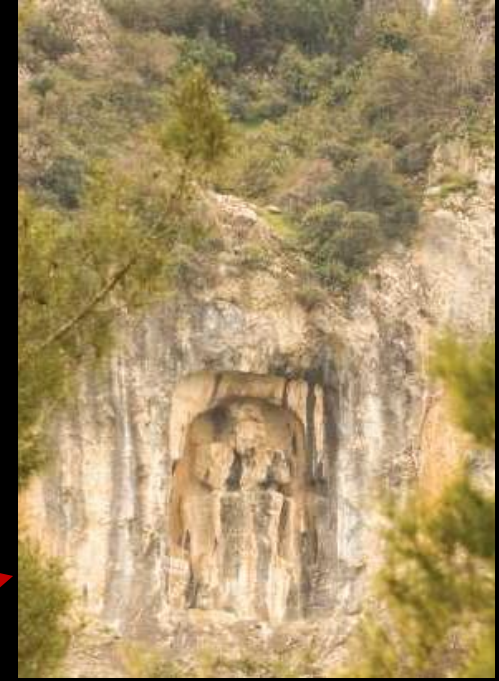
Hititler | MÖ 1700 – MÖ 1200

Hitit Kültürü ve Yaşamı

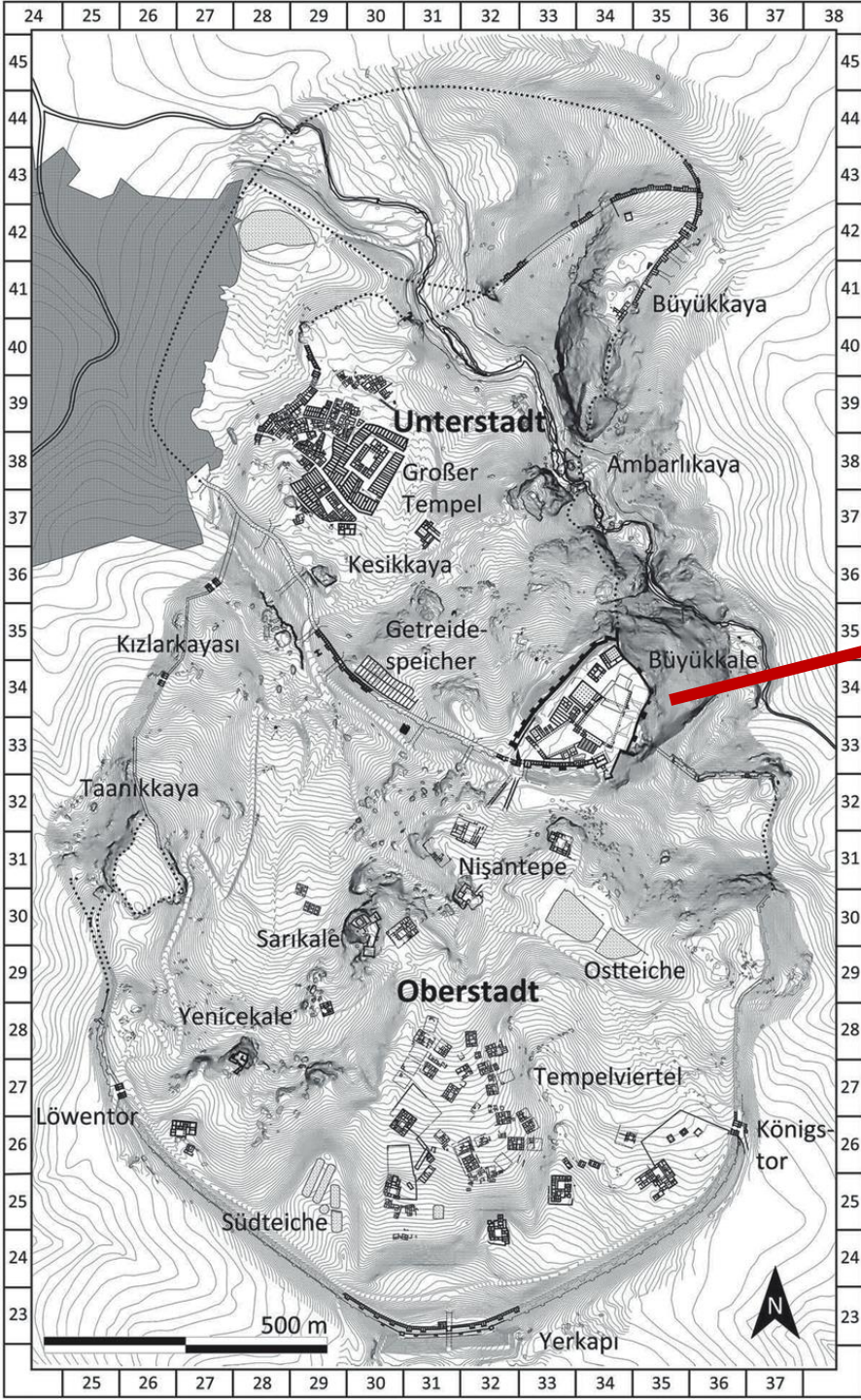
Hititlerin günlük yaşamı ve kültürü hakkında yazılı kaynaklar genellikle kraliyet faaliyetleri ve devlet işleriyle ilgili olduğundan tam bir resim çizmek zordur. Ancak bilinen bazı özellikler şunlardır:

- **Hukuk:** Mezopotamya hukukuna göre daha insancıl olduğu düşünülen bir hukuk sistemleri vardı. Ölüm cezası ve kısas (göze göz) prensibi daha az uygulanırdı.
- **Din:** Çok tanrılı bir inanç sistemine sahiptiler. Hem yerli Hatti tanrılarını hem de Hurri ve Mezopotamya tanrılarını kendi panteonlarına dahil etmişlerdir. Hava Tanrısı Teşup ve Güneş Tanrıçası Hepat en önemli tanrılardandı.
- **Sanat ve Mimari:** Anadolu'nun kendine özgü coğrafi yapısına uygun, büyük kayalardan ve taşlardan inşa edilmiş sağlam mimari yapılarıyla tanınırlar. Ortak özellikler arasında büyük surlar, kapılar (örneğin Aslanlı Kapı) ve kabartmalı oymalar bulunur.
- **Ordu:** Dönemlerinin en güçlü ordularından birine sahiptiler. Özellikle savaş arabalarının etkin kullanımıyla bilinirler.
- **Demir İşçiliği:** Hitit İmparatorluğu, demir işçiliğinin ilk örneklerinin görüldüğü yerlerden biridir (MÖ 1380 civarı). Demiri sır olarak saklamaları, uzun süre askeri üstünlüklerini korumalarına yardımcı olmuştur.

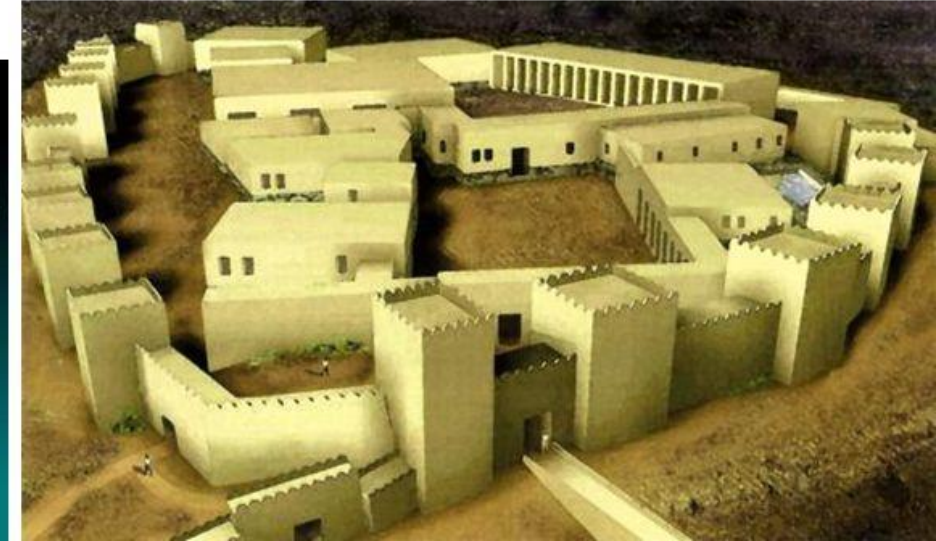
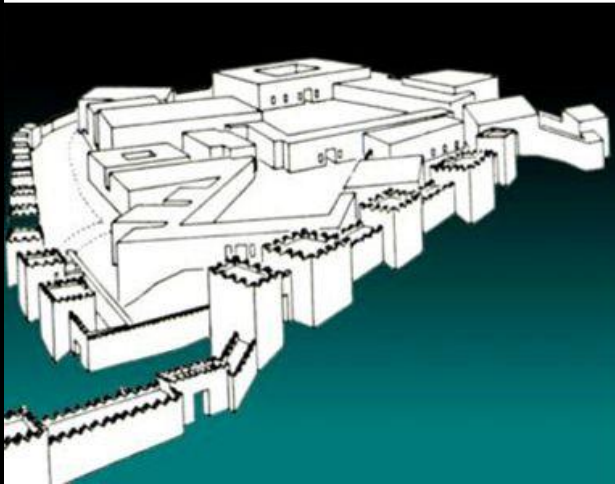
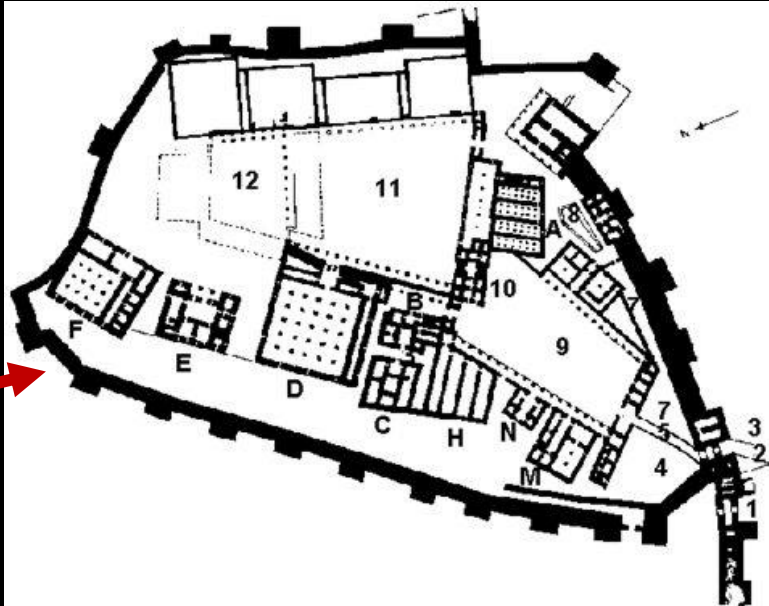
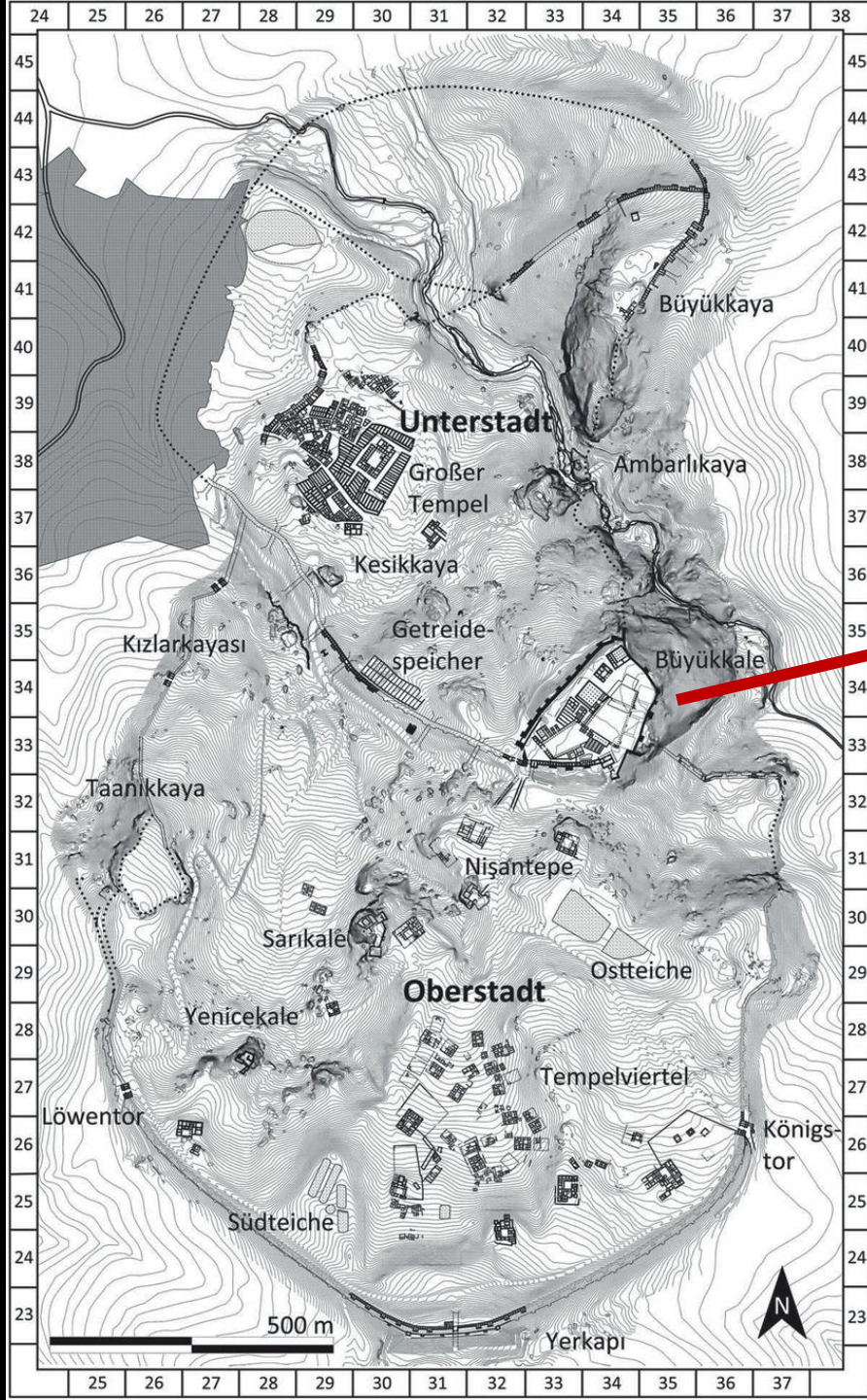
Batı Anadolu'da Hititler

Hattuša

Hattuşa

Hattuša - Büyükkale

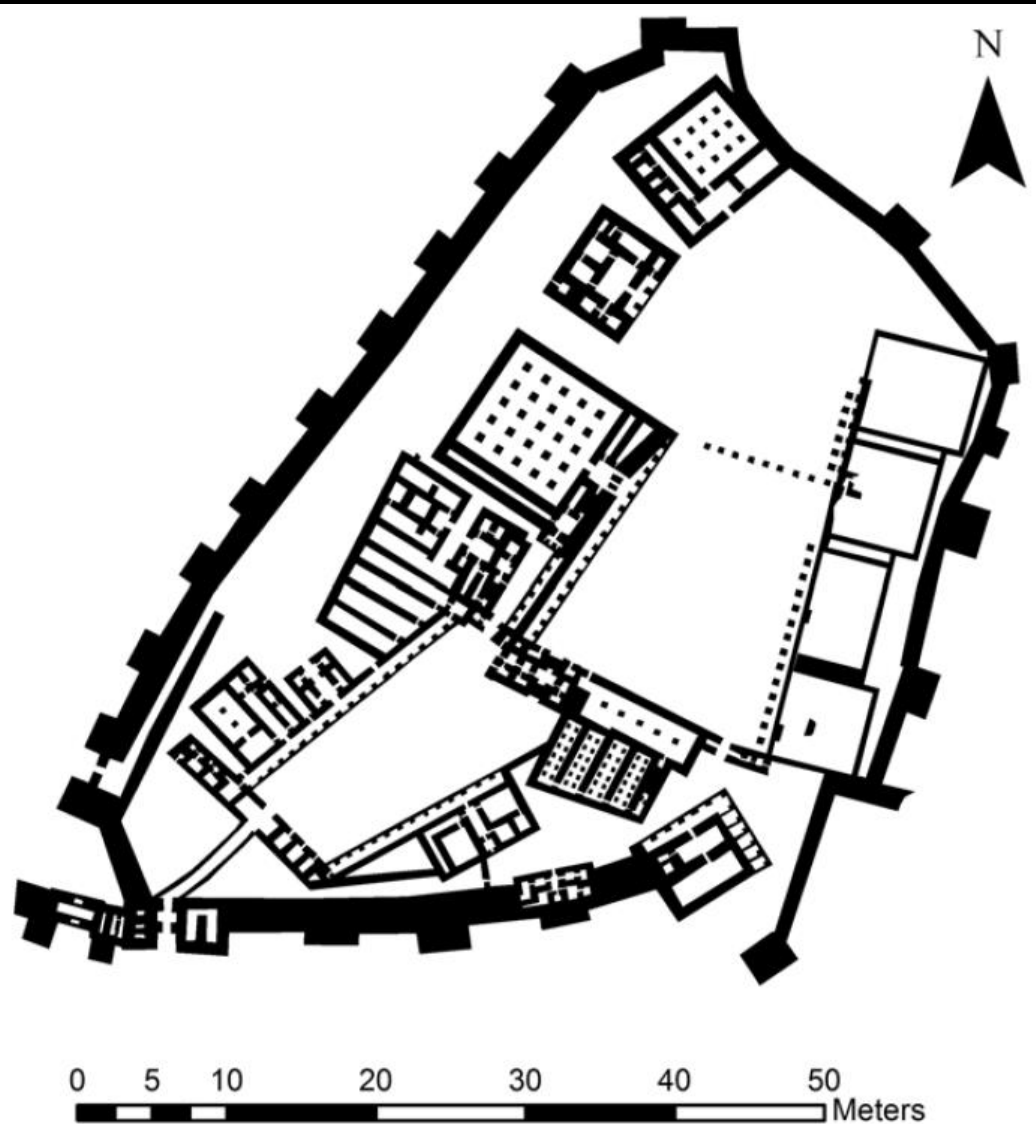
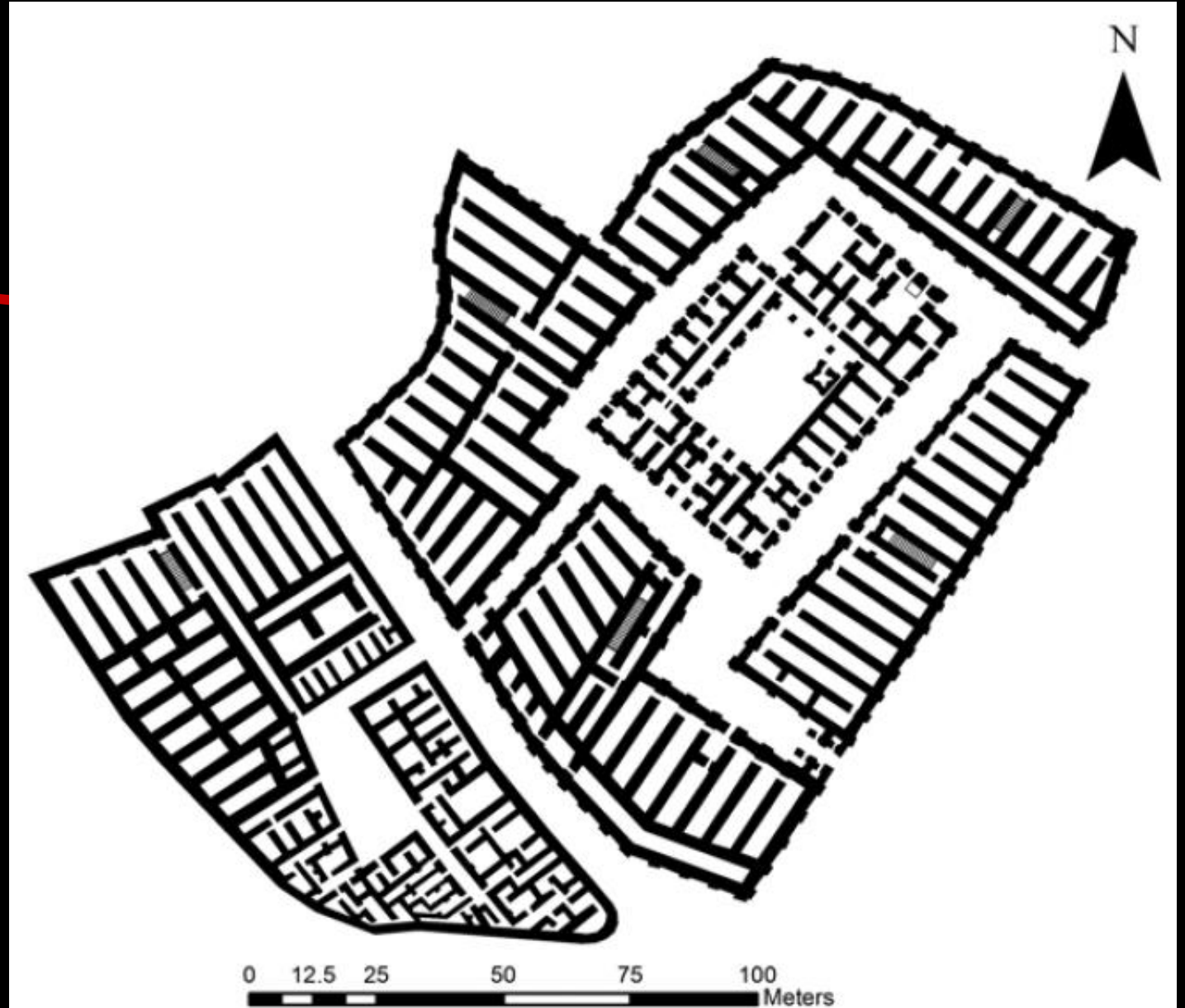
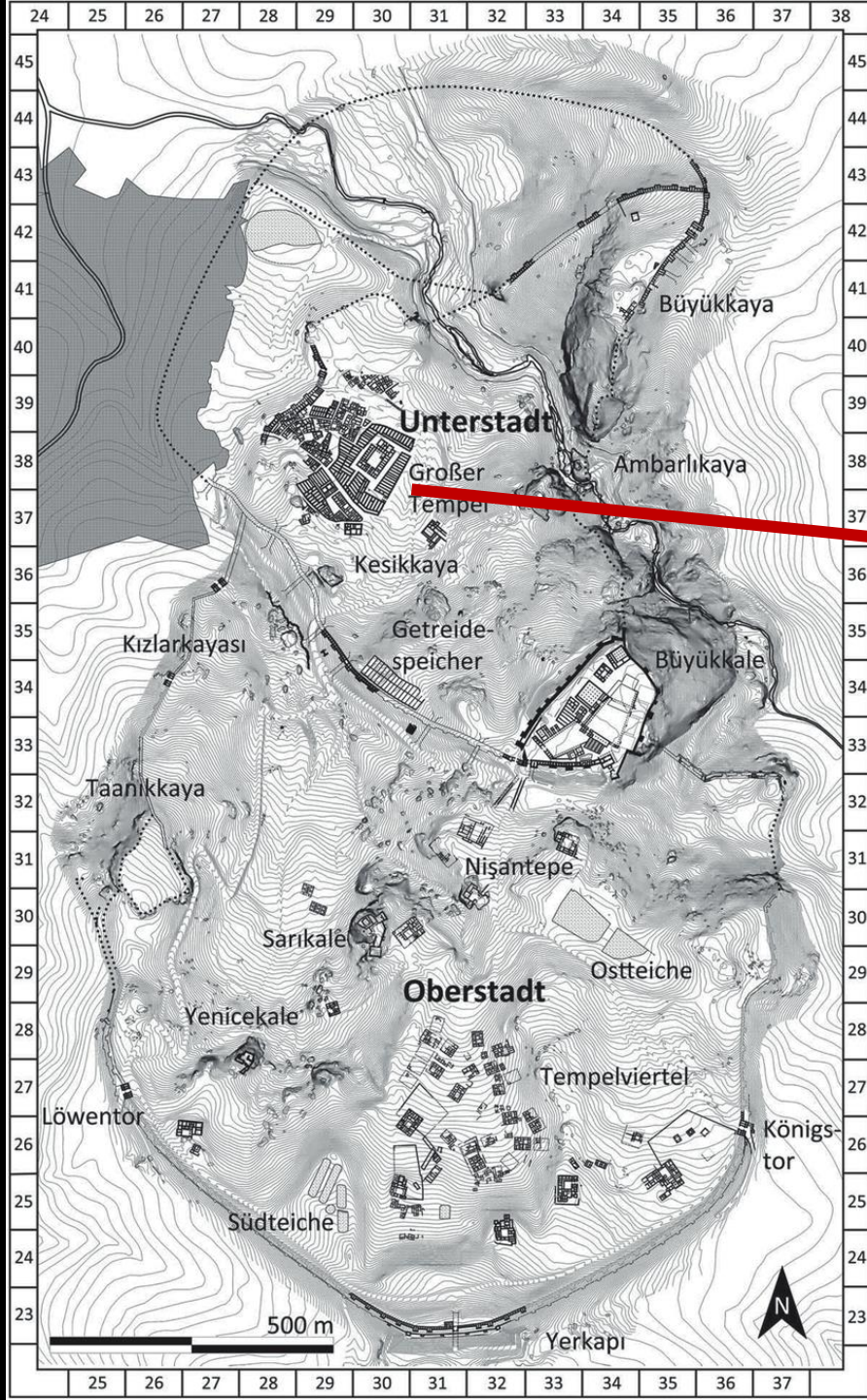
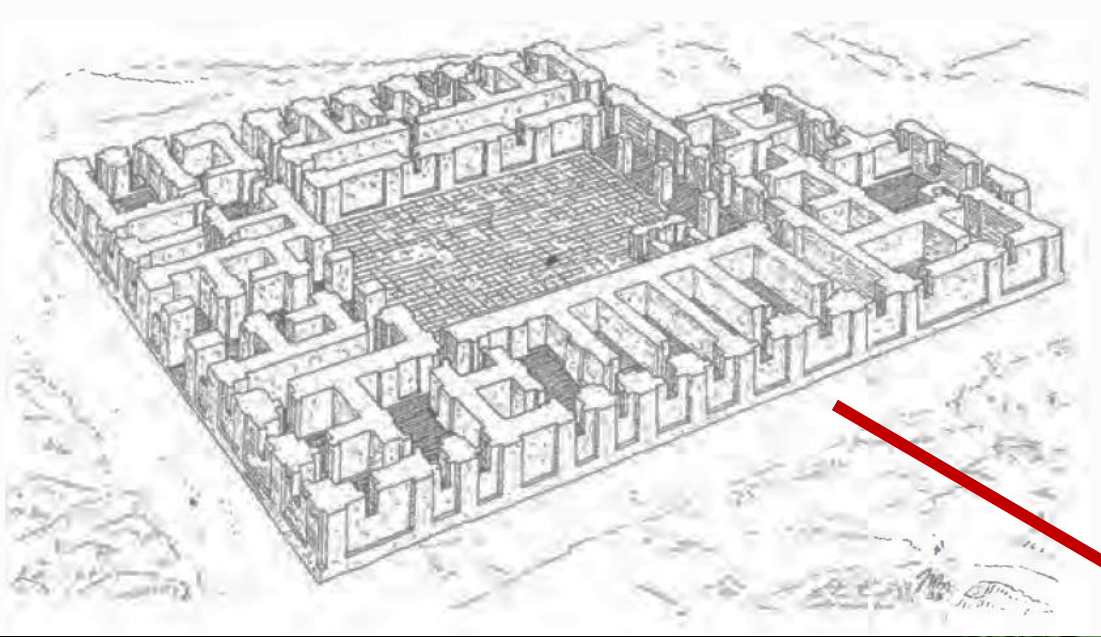

Figure 7.4 Plan of the royal fortress on Büyükkale (after Bittel 1970: 75)

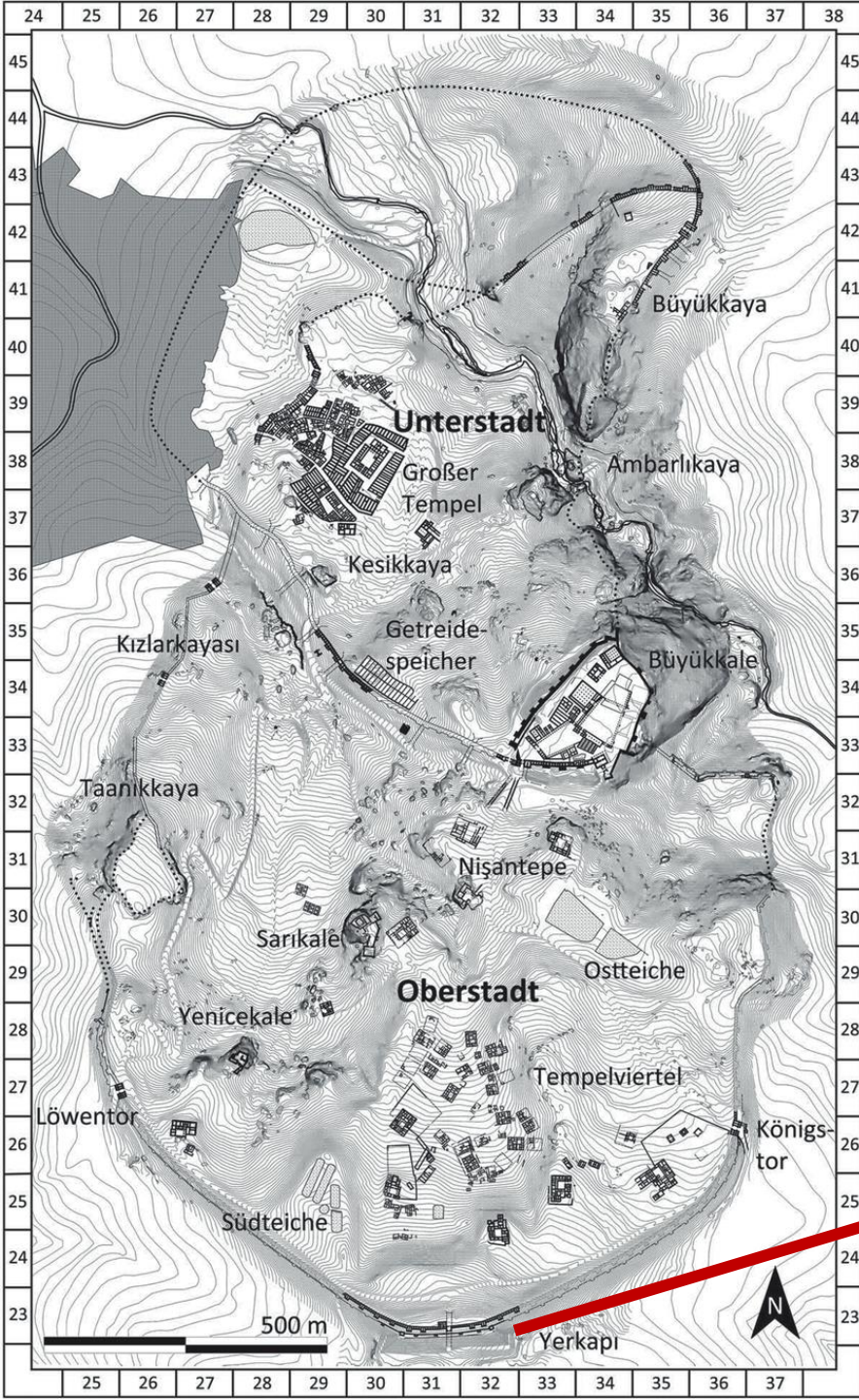
Hattuša – Büyük Tapınak

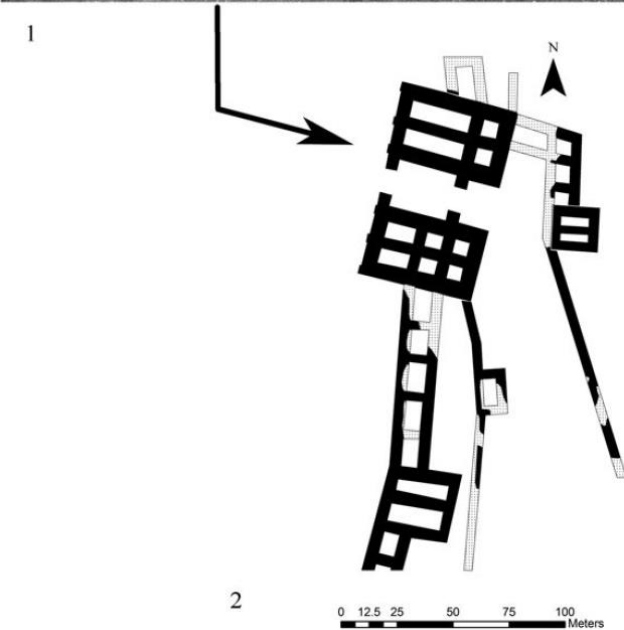
Hattuša – Büyük Tapınak

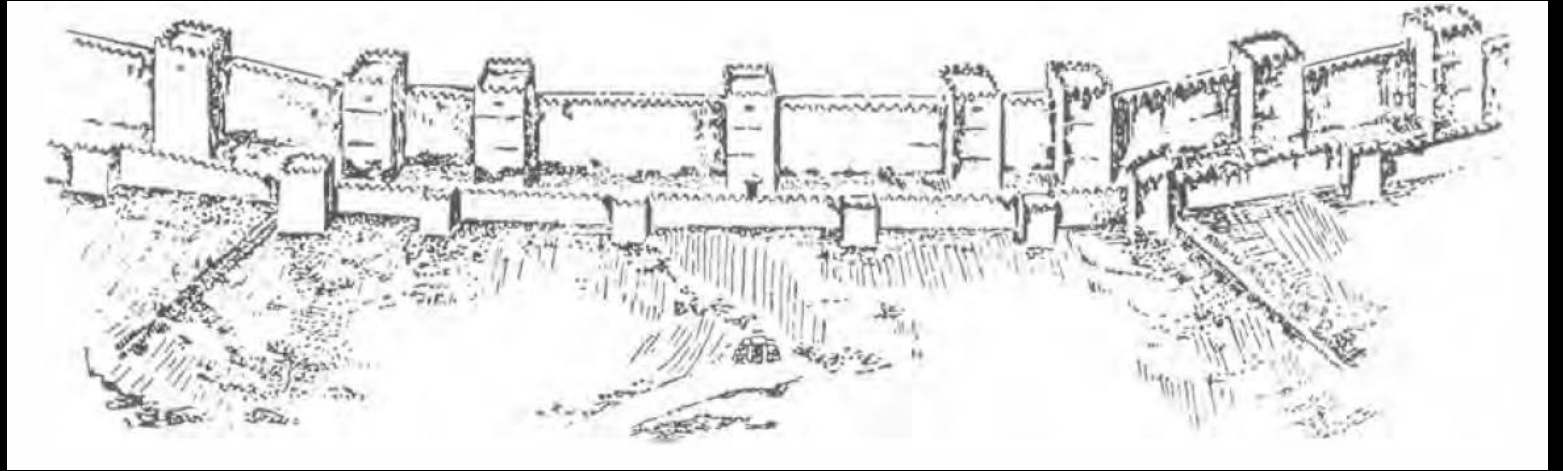
Hattuša - Yerkapı

Kral Kapı

Yerkapı

Alişar Poternli Kapı

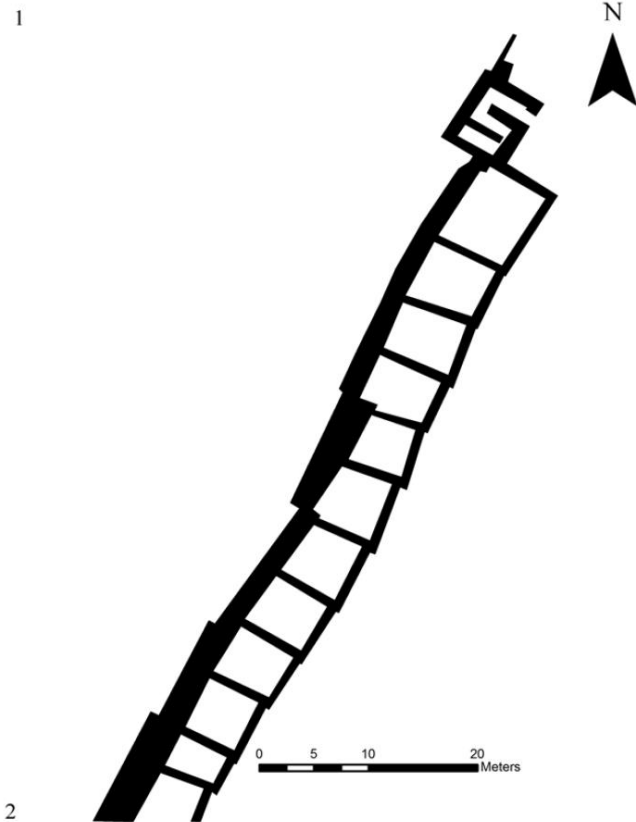
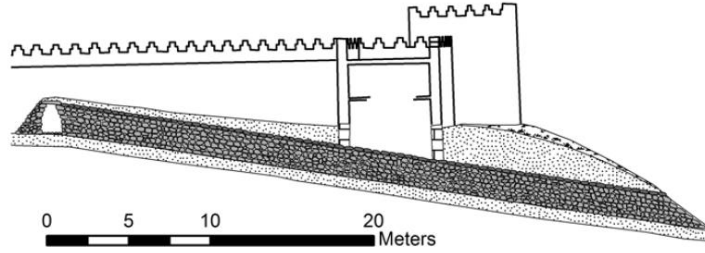
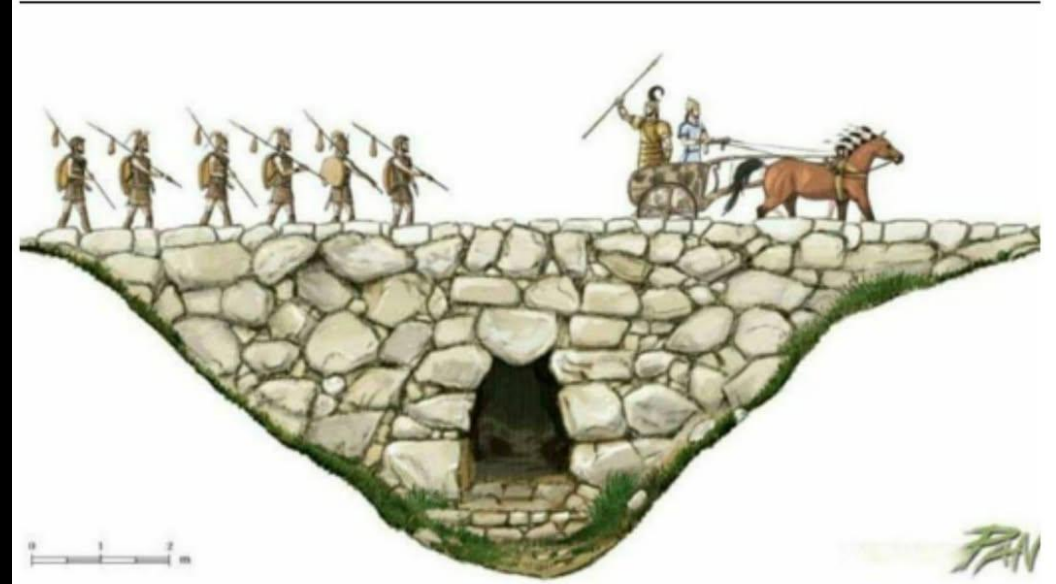

Figure 6.7 Defenses at Alişar: 1 Postern gate (after von der Osten 1937: fig. 29). 2 Casemate wall (after von der Osten 1937: fig. 24)

Arkadiko Köprüsü veya Kazarma Miken Köprüsü

Yerkapı

Hattuša – Surlar

Hitit İnanç Sistemi: 'Bin Tanrılı Halk'

Hititler, Anadolu'da hüküm sürmüş çok tanrılı ve oldukça karmaşık bir inanç sistemine sahipti. Fetihler ve kültürel etkileşimler sonucunda, kendi tanrılarının yanı sıra fethettikleri veya temas kurdukları halkların (özellikle Hattiler, Hurriler ve Mezopotamyalılar) tanrılarını da panteonlarına dahil etmeleri nedeniyle "Bin Tanrılı Halk" olarak anılırlar. Bu durum, Hitit inanç sisteminin esnek ve kapsayıcı yapısını göstermektedir.

Çok Tanrıcılık ve Tanrı Panteonu

Hitit panteonu oldukça kalabalıktı ve birçok farklı kökenden gelen tanrıyı içeriyordu:

- **Hatti Kökenli Tanrılar:** Hititler Anadolu'ya geldiğinde karşılaştıkları yerli Hatti halkının tanrılarını benimsemişlerdir. Bunlar arasında en önemlileri:
 - **Hava Tanrısı Teşup (Tarhunna):** En yüce tanrı olarak kabul edilir. Fırtınaları, yağmurları ve dolayısıyla tarımsal verimliliği kontrol ederdi. Genellikle elinde balta veya şimşek tutan bir boğa üzerinde tasvir edilirdi.
 - **Güneş Tanrıçası Hepat (Arinna'nın Güneş Tanrıçası):** Teşup'un eşi ve Hitit devletinin koruyucu tanrıçasıydı. Arinna şehrinin tanrıçası olarak da bilinir. Genellikle aslan üzerinde tasvir edilirdi.
 - **Hatti Hava Tanrısı (Fırtına Tanrısı):** Hititler tarafından da benimsenen, Hattuşa'nın yerel hava tanrısı.
- **Hurri Kökenli Tanrılar:** Hititlerin Hurrilerle olan yoğun kültürel ve siyasi etkileşimleri sonucunda Hurri panteonundan birçok tanrı Hitit inancına girmiştir. Özellikle İmparatorluk Dönemi'nde Hurri etkisi belirginleşmiştir.
 - **Kumarbi:** Hurri kökenli, tanrıların babası olarak bilinen ve Teşup'un babası olan bir tanrı. Mitolojik metinlerde tanrıların soy ağacında önemli bir yere sahiptir.
 - **Şarruma:** Teşup ve Hepat'ın oğlu, genellikle bir panter üzerinde tasvir edilir.
 - **İştär (Şauška):** Aşk, savaş ve bereket tanrıçası. Mezopotamya kökenli olup Hurriler aracılığıyla Hitit panteonuna girmiştir.
- **Mezopotamya Kökenli Tanrılar:** Çivi yazısı ve kültürel alışverişler yoluyla Mezopotamya tanrıları da Hitit inanç sistemine dahil olmuştur. Örneğin, Marduk gibi tanrıların bazı özellikleri Hitit tanrılarına atfedilmiştir.
- **Doğa Tanrıları:** Dağlar, nehirler, pınarlar gibi doğal unsurların da tanrısal ruhlara sahip olduğuna inanılırdı.

Hitit İnanç Sistemi: "Bin Tanrılı Halk"

Güneş Tanrıçası Arinna
MÖ 14.-13. yüzyıl
Metropolitan Müzesi

Hitit İnanç Sistemi: 'Bin Tanrılı Halk''

Kralın Rolü ve Dini Ritüeller

Hitit kralı, dini yaşamda merkezi bir figürdü. Hem siyasi hem de dini liderdi:

- **Baş Rahip:** Kral, aynı zamanda ülkenin baş rahibiydi. Tüm önemli dini törenlere başkanlık eder, tanrılarla halk arasında aracı rolü üstlenirdi.
- **Tanrıların Yeryüzündeki Temsilcisi:** Kral, tanrıların yeryüzündeki iradesini temsil eder ve onların adına hareket ederdi. Kralın sağlığı ve refahı, ülkenin refahıyla doğrudan ilişkiliydi.
- **Yıllık Festivaller:** Hitit takviminde birçok dini festival bulunurdu. Bu festivaller genellikle tarımsal döngülerle, tanrıların onuruna yapılan kurban törenleriyle ve kralın katılımıyla gerçekleşirdi. En bilinen festivallerden bazıları İlkbahar ve Sonbahar festivalleriydi.
- **Kurban Törenleri:** Tanrılara hayvan kurbanları sunulurdu. Bu kurbanlar, tanrıların lütfunu kazanmak, felaketleri önlemek veya zaferler için şükretmek amacıyla yapılırdı.

Mitoloji ve Kozmoloji

Hitit mitolojisi, dönemin diğer Yakın Doğu medeniyetlerinin mitolojilerinden etkilenmiştir. Özellikle Hurri mitolojisinden alınan "Kumarbi Döngüsü" gibi destanlar, tanrıların doğuşunu, taht kavgalarını ve kozmik düzenin kuruluşunu anlatır.

- **İluyanka Efsanesi:** Hava Tanrısı Teşup'un bir yılan-ejderha olan İluyanka ile mücadelesini anlatan önemli bir Hitit mitidir. Bu mit, düzen ve kaos arasındaki evrensel mücadeleyi sembolize eder.
- **Tanrıların Soy Ağacı:** Hitit mitleri, tanrıların kuşaklar boyunca birbirini nasıl takip ettiğini, taht kavgalarını ve yeni tanrılarının nasıl ortaya çıktığını anlatır. Bu, Yunan mitolojisindeki Uranos-Kronos-Zeus soy ağacına benzerlikler gösterir.

Hitit İnanç Sistemi: 'Bin Tanrılı Halk'

Ölü Kültü ve Öteki Dünya İnancı

Ölü Yemeği Kültü: Alacahöyük kral mezarlarında görülen, mezar üstlerine kurban edilmiş hayvan başları ve bacaklarının yerleştirilmesi gibi adetler, ölü yemeği kültürüyle ilişkilidir ve ölülerin ruhlarının beslenmesi veya onurlandırılması amacını taşıyabilir.

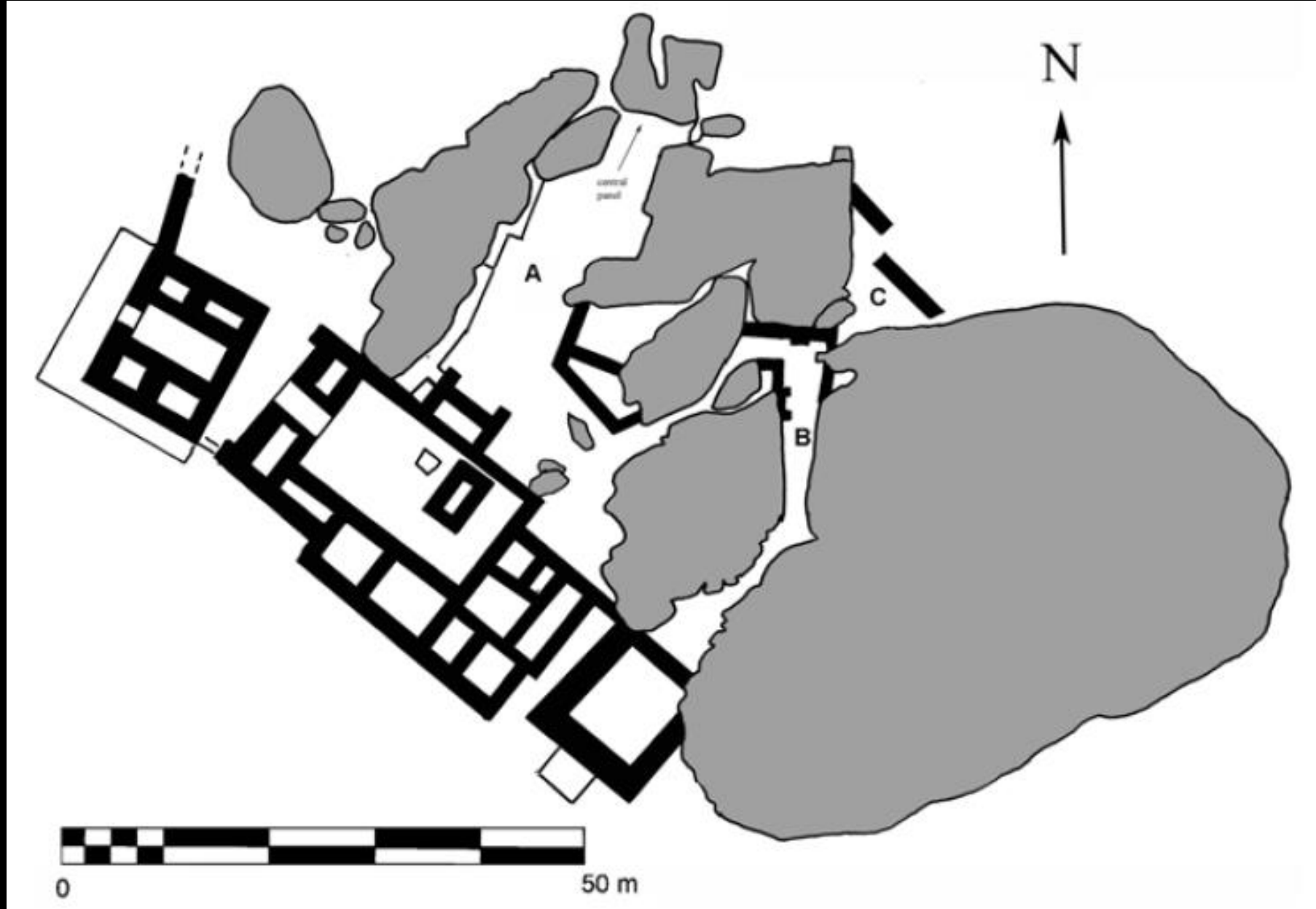
- **Ruhların Yeraltı Dünyası:** Ruhların ölümden sonra yeraltı dünyasına gittiğine inanılırdı.

Büyü ve Kehanet

Hitit toplumunda büyü ve kehanet önemli bir yer tutardı:

- **Kehanet Yöntemleri:** Geleceği öğrenmek veya tanrıların iradesini anlamak için çeşitli kehanet yöntemleri kullanılırdı. Hayvan kurbanlarının iç organlarına bakma (haruspicism), kuşların uçuşunu gözlemleme (ornithomancy) ve rüya yorumları gibi yöntemler yaygındı.
- **Büyücülük:** Hastalıkları iyileştirmek, kötü ruhları kovmak veya düşmanlara zarar vermek için büyücülük ve ritüellerden faydalanılırdı.

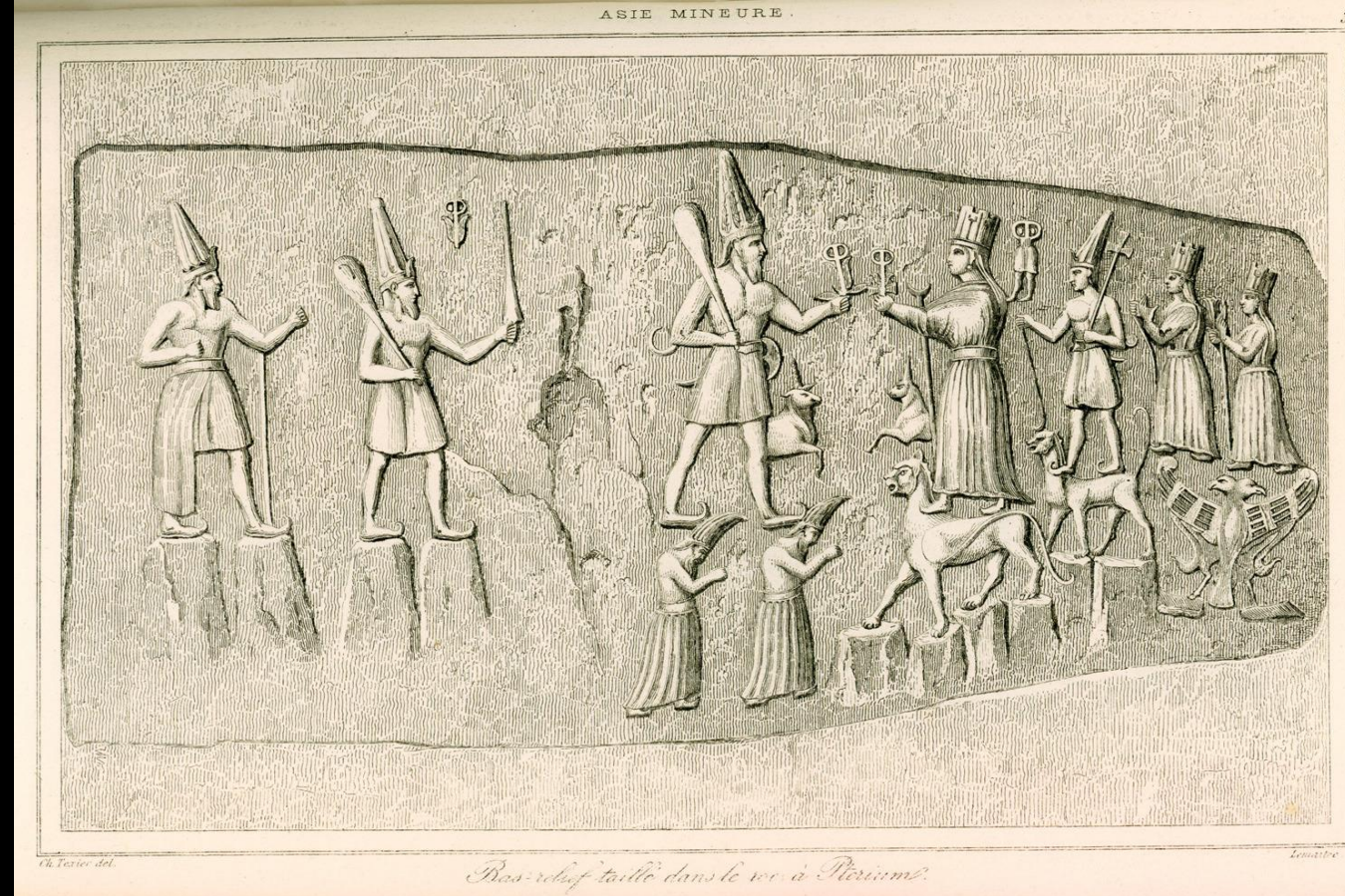
Yazılıkaya

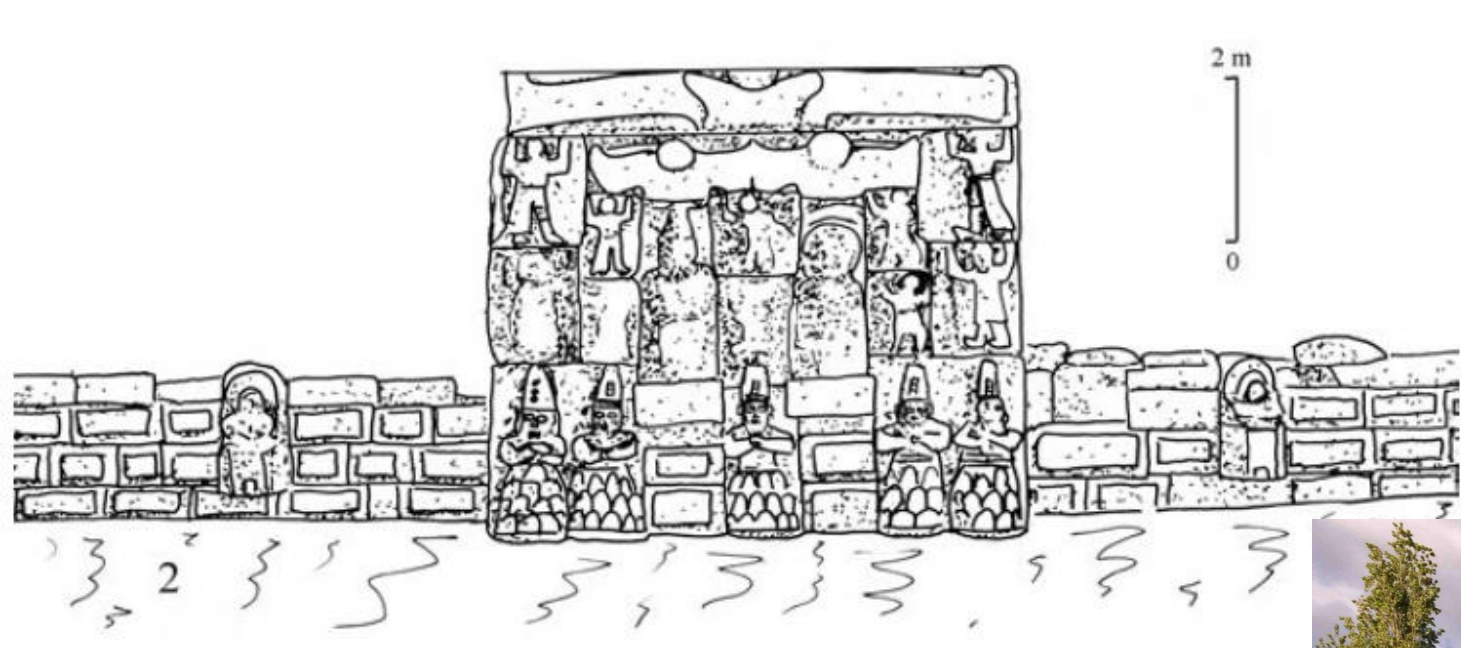
Yazılıkaya – A Odası

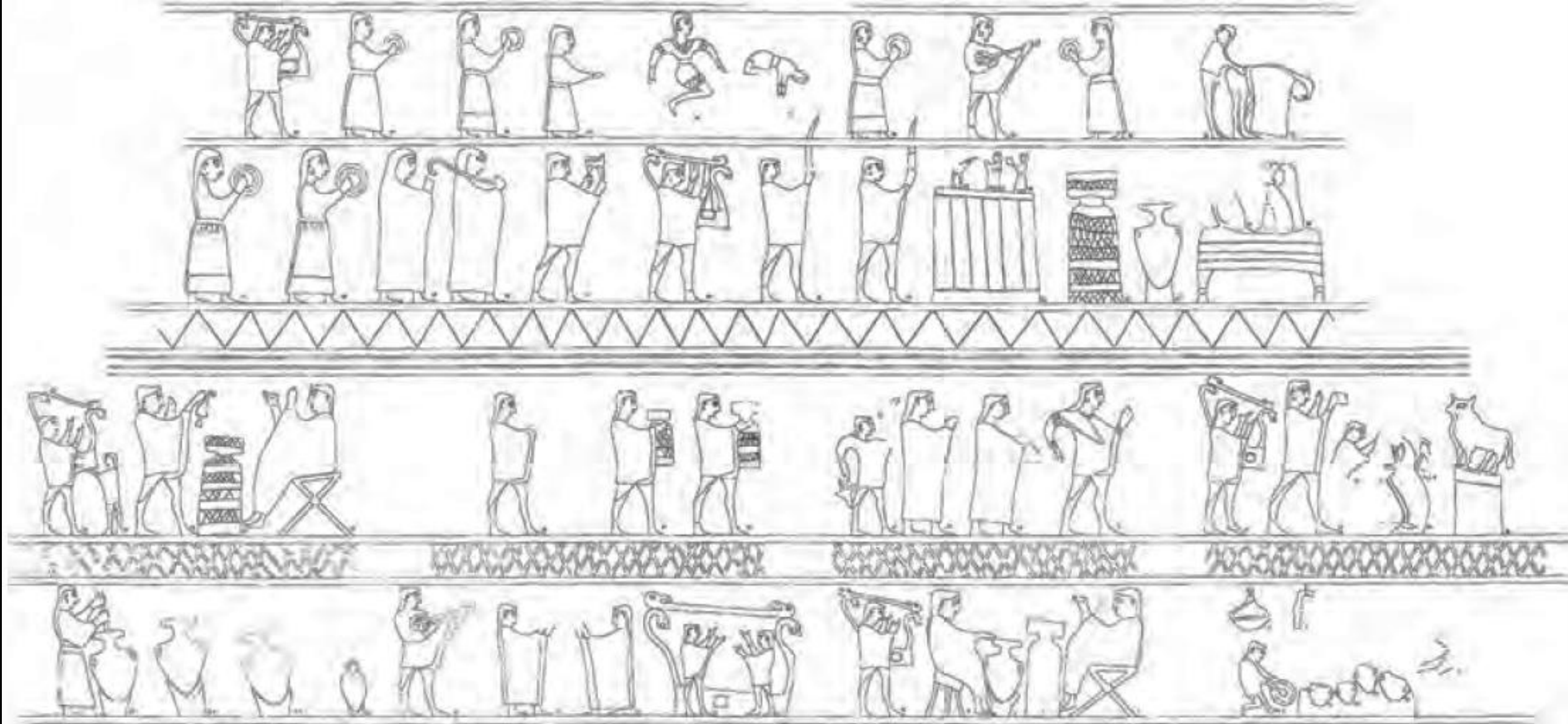
1

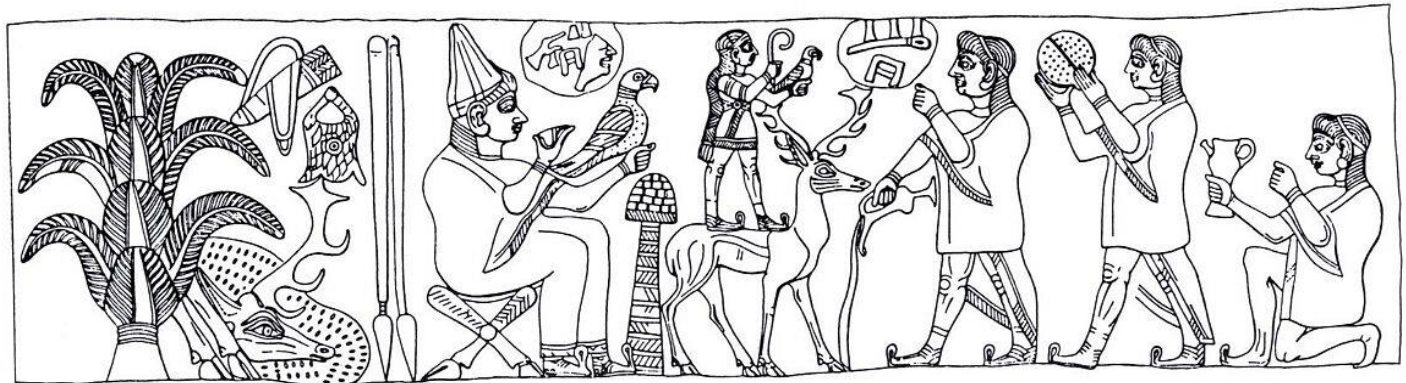
Eflatunpınar

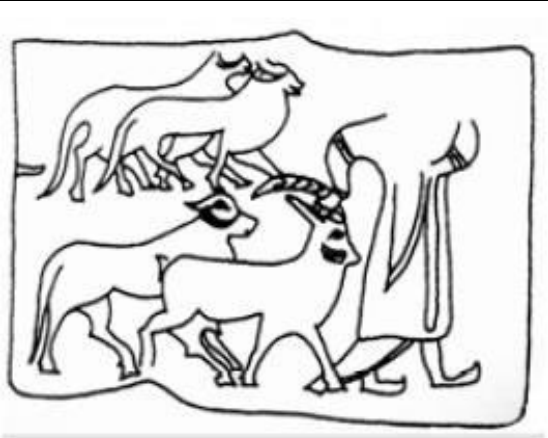
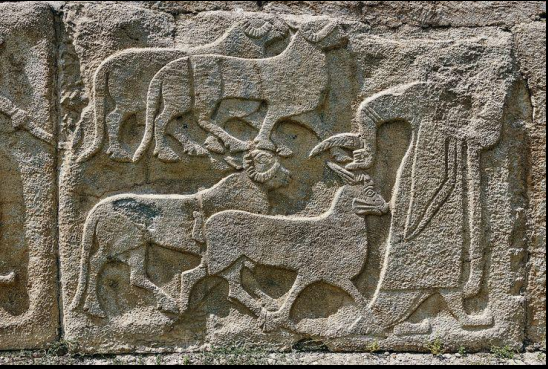
İnandık Vazosu

MET - Rython

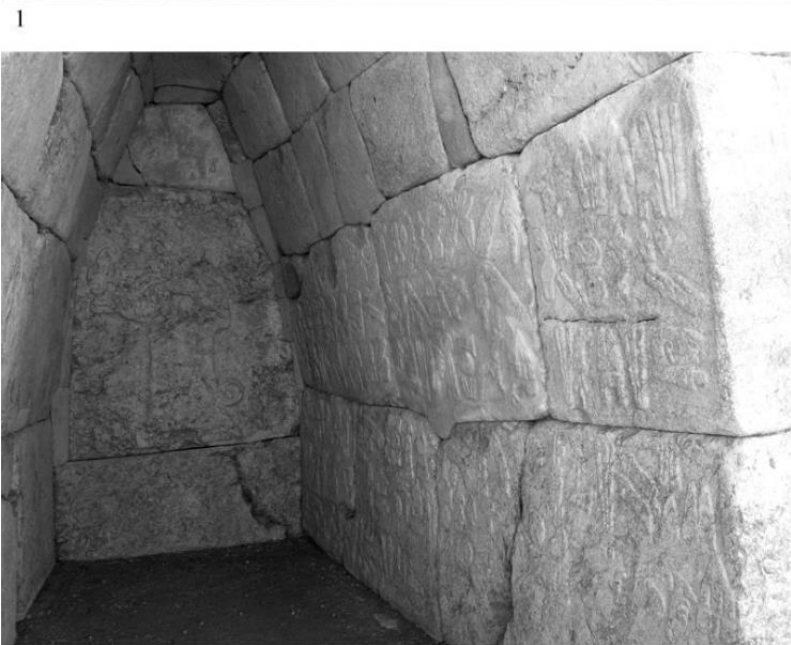
Alacahöyük - Orthostat

Hüseyinde Vazosu

Hattuša Hiyeroglifli Oda 2

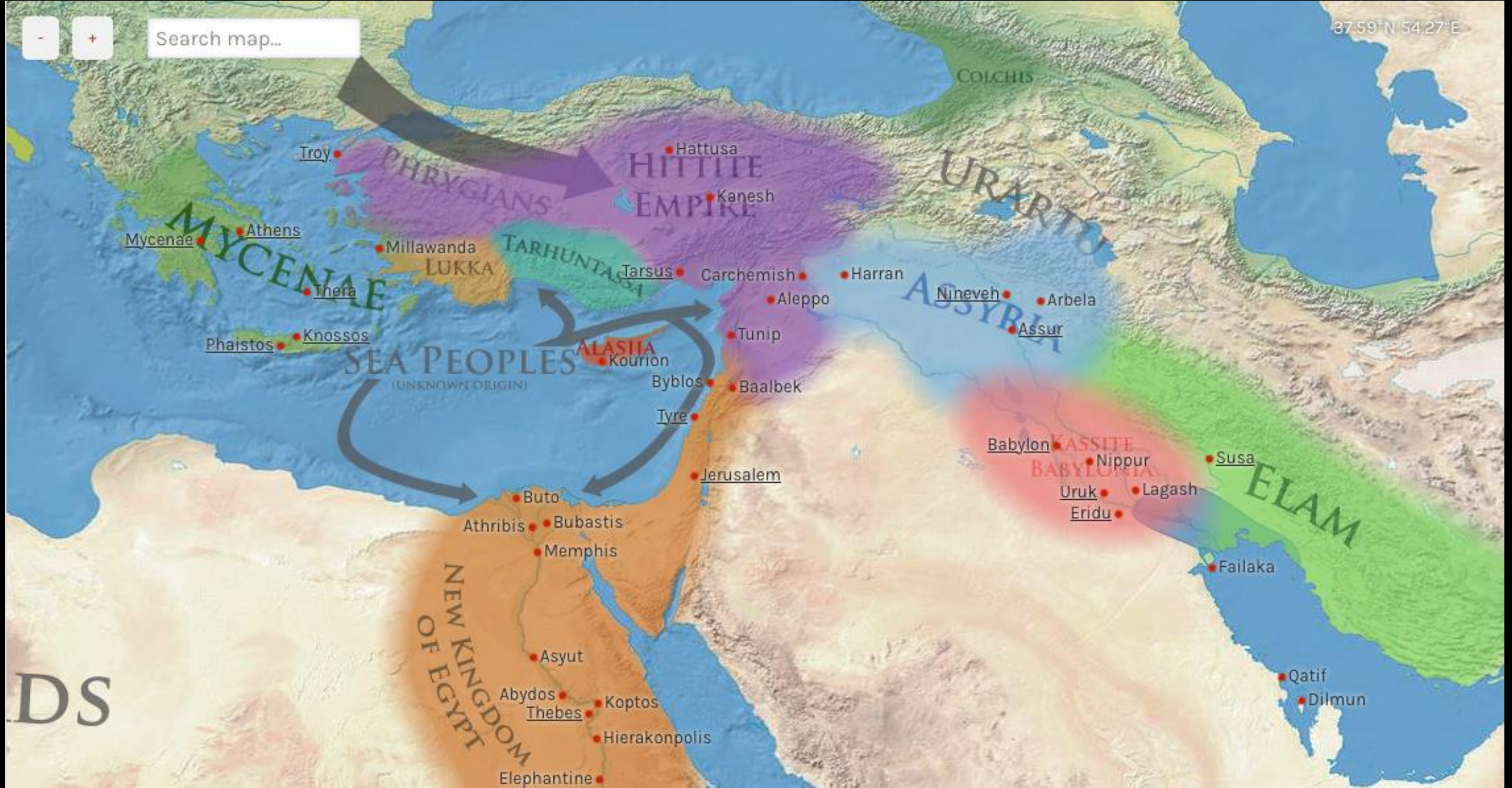
Hititler | MÖ 1700 – MÖ 1200

Hitit İmparatorluğu'nun Çöküşü

MÖ 13. yüzyılın sonlarından itibaren Hitit İmparatorluğu, iç karışıklıklar, batıda artan Arzawa ayaklanmaları, kuzeyden Kaşka akınları ve özellikle **Deniz Kavimleri** olarak bilinen halkların göçleri ve saldırıları nedeniyle zayıflamıştır. MÖ 1200 civarında başlayan bu saldırılar, tüm Doğu Akdeniz'i etkileyen büyük bir yıkıma neden olmuştur. Hitit başkenti Hattuşa, MÖ 1190'da Kaşkalar tarafından yağmalanıp yakılmış ve imparatorluk sona ermiştir.

Ancak Hitit kültürünün izleri tamamen kaybolmamıştır. Toros Dağları'nın güneyinde, **Yeni-Hitit şehir devletleri** olarak bilinen küçük krallıklar ortaya çıkmış, bu krallıklar MÖ 9. yüzyıla kadar varlıklarını sürdürmüş ve daha sonra Asur İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. Hititler, Anadolu'nun ve dünya tarihinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, hukuk, diplomasi ve askeri alanda birçok yeniliğe imza atmış büyük bir medeniyettir.

Tunç Çağının Sonu | MÖ 1200

Deniz Kavimleri | MÖ 1200

Deniz Kavimleri Teorisi

Tunç Çağı'nı sonlanmasına ilişkin faktörlerin belki de en dramatik ve tartışmalı olanı, **Deniz Kavimleri** olarak bilinen grupların istilalarıdır.

• **Kimdiler?** "Deniz Kavimleri" terimi, Antik Mısır kayıtlarında (özellikle Firavun III. Ramses'in Medinet Habu tapınağındaki kabartmalar ve papirüsler) ortaya çıkan, MÖ 12. yüzyıl başlarında Doğu Akdeniz kıyılarına ve Mısır'a denizden ve karadan saldıran çeşitli etnik grupları tanımlamak için kullanılır. Bu grupların kesin kökenleri hala tartışmalı olmakla birlikte, genellikle Batı Anadolu, Ege ve Akdeniz'in diğer bölgelerinden geldikleri düşünülmektedir. Mısır kayıtlarında bahsedilen bazı isimler:

- **Peleset (Filistinliler):** Daha sonra Filistin adını verdikleri bölgeye yerleşmişlerdir.
- **Tjeker (Teukroi?)**
- **Denyen (Danaoi?)**
- **Sherden (Sardinyalılar?)**
- **Lukka (Likyalılar)**
- **Shekelesh (Sicilyalılar?)**

Deniz Kavimleri | MÖ 1200

Deniz Kavimleri | MÖ 1200

- **Saldırıları ve Etkileri:**

- Mısır kayıtları, Deniz Kavimleri'nin "denizden ve adalarından" geldiklerini, birçok ülkeyi yok ettiklerini ve "kimsenin onlara karşı duramadığını" anlatır.
- Anadolu'da **Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışında** Deniz Kavimleri'nin önemli bir rol oynadığı kabul edilir. Hitit İmparatorluğu'nun başkenti Hattuşa'nın MÖ 1190 civarında yanarak yıkılmasında Kaşkalar'ın yanı sıra Deniz Kavimleri'nin de payı olduğu düşünülür.
- Kuzey Suriye'deki **Ugarit** gibi önemli ticaret merkezleri tamamen yok edildi.
- Miken Uygarlığı'nın çöküşünde (Yunanistan'da) da Deniz Kavimleri'nin veya onlarla ilişkili grupların rolü olabileceği düşünülür.
- Mısır, Firavun III. Ramses döneminde Deniz Kavimleri'ne karşı zorlu bir mücadele verdi ve onları topraklarından püskürtmeyi başardı, ancak bu savaşlar Mısır'ı da zayıflattı ve imparatorluğun gerilemesine katkıda bulundu.

Deniz Kavimleri | MÖ 1200

- **Deniz Kavimleri Teorisi'nin Tartışmalı Yönleri:**

- **Tek Neden mi?:** Deniz Kavimleri'nin istilaları, bir zamanlar çöküşün birincil nedeni olarak görülse de, günümüzde bu kadar büyük bir çöküşün tek bir faktöre bağlanamayacağı kabul edilmektedir. Daha çok, zaten zayıflamış ve çeşitli krizlerle boğuşan uygarlıklara son darbeyi vuran bir katalizör olarak ele alınır.
- **Kimlik ve Köken:** Bu grupların gerçek kimlikleri, kökenleri ve tam olarak ne kadar organize oldukları hala tam bir sır perdesiyle örtülüdür. "Deniz Kavimleri"nin tek bir etnik grup mu, yoksa krizden kaçan ve yağmacılık yapan farklı toplulukların bir araya gelmesi mi olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bazı araştırmacılar, bunların aslında iç isyanlar veya Mısır ve Hitit İmparatorlukları'nın kendi vasalllarının isyanları olabileceğini de öne sürmüştür.
- **Göç mü, İstilacı mı?:** Bu hareketlerin sadece askeri istilalar mı olduğu, yoksa daha büyük bir nüfus göçünün bir parçası mı olduğu da tartışılmaktadır. Kıtık ve iklim değişikliği nedeniyle yerlerinden olan topluluklar, yeni toprak arayışına girmiş olabilirler.

Sonuç

Tunç Çağı'nın sonu, antik dünyanın küresel ölçekte yaşadığı ilk sistemik çöküşlerden biri olarak kabul edilir. Deniz Kavimleri, bu çöküşün dramatik bir sembolü olmakla birlikte, olayın karmaşıklığı ve çok yönlülüğü, onu günümüz tarihçileri için bile büyüleyici bir araştırma konusu haline getirmektedir. Bu çöküş, ardından gelen "Karanlık Çağlar" ile birlikte yeni bir dönemin, yani Demir Çağı'nın ve yeni siyasi oluşumların (Fenikeliler, İsrailoğulları, Neo-Hititler, Phrygler vb.) ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

www.arkeoakademi.com

[/arkeo.akademi](https://www.instagram.com/arkeo.akademi)

[/@arkeoakademi](https://www.youtube.com/@arkeoakademi)

coff.ee/yildirimozaan